

Efektiivse intervjueerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks

Mai 2021

Toetajad

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UiO : Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Efektiiivse intervjuueerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks

2021. aasta mais ekspertide juhtkomitee poolt Piinamisvastase Algatuse (Anti-Torture Initiative), Piinamise Ennetamise Sihtasutuse (Association for the Prevention of Torture) ja Norra Inimõiguste Keskuse (Norwegian Centre for Human Rights) toel vastuvõetud põhimõtted on leitavad aadressilt www.interviewingprinciples.com

Piinamisvastane algatus (Anti-Torture Initiative (ATI)) asutati 2012. aastal *American University* Washingtoni Õiguskolledži Inimõiguste ja Humanitaarõiguse Keskuse põhiprojektina. Endise ÜRO piinamisvastase eriraportööri Juan E. Mendezi töö kõlapinna ning praktikas rakendamise laiendamiseks loodud ATI eesmärk on tõkestada piinamist ja muud väärkohtlemist üle maailma, edendades piinamisohvritele õiguskaitse ja süüdlaste vastutusele võtmise tagamist, levitades mõtteviisi, mille kohaselt piinamine ei kuulu õiguspäraste meetodite hulka, ning tugevdades piinamise kõrvaldamisele pühendunud asutusi, propageerijaid ja globaalseid võrgustikke. ATI-l on strateegilise teadustöö, sihipärase selgitustöö, võimekuse suurendamiseks pakutavate koolituste ning kohtuprotsesside kaudu mänginud olulist rolli piinamise ja muu väärkohtlemise vastu võitlemise ning nende tõkestamise maastikul, sügavdades ja laiendades kogu maailmas piinamisvastase liikumise ulatust.

www.wcl.american.edu/impact/initiatives-programs/center/

Piinamise Ennetamise Sihtasutus (The Association for the Prevention of Torture (APT)) on Genfis tegutsev rahvusvaheline organisatsioon, mis töötab üle maailma piinamise ja muu väärkohtlemise tõkestamiseks. 1977. aastal asutatud APT eesmärk on vähendada piinamise ja väärkohtlemise riski, selgitades ning edendades seesuguste praktiliste meetmete rakendamist nagu kinnipidamiskohtade seire, kaitsemeetmete rakendamine ja haavatavas olukorras kinnipeetavate kaitse tagamine. APT-l on olnud tähtis roll piinamise tõkestamise rahvusvaheliste standardite kehtestamisel, mille seas on piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivne protokoll ning riiklikud tõkestusmehhanismid. APT toetab oma piinamisvaba ühiskonna visiooni elluviimiseks riiklikul, regionaalsel ja rahvusvahelisel tasandil erinevaid partnereid riigiasutustest ja riiklikest inimõiguste vallas tegutsevatest asutustest kodanikuühiskonna organisatsioonideni. www.apr.ch

1978. aastal asutatud Norra Inimõiguste Keskus (The Norwegian Centre for Human Rights (NCHR)) on Oslo Ülikooli multidistsiplinaarne keskus. Keskuse tegevused hõlmavad teadustööd, õpetamist ning rahvusvahelisi rakenduslikke programme. NCHR-i töötajate seas on juriste, politolooge, sotsiaalantropolooge, sotsiaalgeograafe ning filosoofe. Keskuses pööratakse rõhku teadushariduse ning teadmiste praktilise rakendamise seesele.

www.jus.uio.no

Selles dokumendis sisalduvaid materjale võib vabalt tsiteerida ja uuesti avaldada, viidates allikale „Principles on Effective Interviewing for Investigations and Information Gathering“, mai 2021. Allikas: www.interviewingprinciples.com."

Kujundus ja illustratsioonid: Magdalena Castría. 2021.

Tõlkinud, toimetanud ja kujundanud Aabwell OÜ. Tõlkimist ja toimetamist on konsulteerinud Kristjan Kask ja Annegrete Palu. Tõlkimist, toimetamist ja kujundamist on rahastanud Tallinna Ülikooli loodus- ja terviseteaduste instituudi uuringufond.

Eessõna

Ulatuslikud piinamist ja teisi väärkohtlemise vorme (igal ajal ja kõikjal, ka relvastatud konfliktis või eriolukorras) keelavad õigusraamistikud ei ole vastavalt riigiametnike küsitlemisele siiski teinud lõppu nende kasutamisele maailmas. Samuti ei ole praktikas efektiivselt rakendatud vabadusest ilma jäetud isikute kaitsmiseks kasutatavaid meetmeid. ÜRO piinamisvastase eriraportööri ametis täheldasin, et piinamine ja surveamine leiavad kõige sagedamini aset kahtluslaste ülekuulamise käigus ning ülestunnistuse või kellegi teise vastu antud tunnistuse saamise eesmärgil. Seepärast esitasin 2016. aastal ÜRO Peaassambleele teemakohase aruande, juhtides tähelepanu võimalusele olukorra muutmiseks ning pakkudes välja, kuidas liikuda edasi.¹

Mainisin aruandes, et meie käsutuses on aina rohkem teaduspõhist teavet, mille kohaselt kontakti loomisel (ingl rapport) põhinevad mittesurvevad intervjuerimismeetodid on teabe kogumiseks kõige tõhusamad. Samal ajal näitavad rangelt kontrollitud empiiriliste uuringute tulemused, et piinamine ja muu väärkohtlemine on ebaefektiivsed küsitlemismeetodid, mis annavad soovitud vastupidiseid tulemusi. Selles kontekstis kutsuti aruandes üles töötama välja rahvusvahelisi intervjuerimise standardeid, mis hõlmaksid iseenesestmõistetavalt õiguslike ja menetluslike kaitsemeetmete rakendamist ametivõimude poolt.

Käesolev dokument on selle väljakutse viili. Põhimõtted on töötatud välja mitmesuguste kogemuste põhjal eri riikides, kus õiguskaitseasutused ja julgeolekujõud kasutavad efektiivset intervjuerimist, mis annab täpse ja usaldusväärse teabe saamisel paremaid tulemusi. Sel viisil teabe kogumine aitab ka intervjuerijatel säilitada oma väärikus ja jääda professionaalseks ning suurendab ühiskonna usaldust nende asutuste vastu.

Dokumendis esitatud põhimõtetega tunnistame sisuliselt, et intervjuu tulemus on seotud sellega, kas riigiasutustega kokku puutunud isikule tagatakse igas protsessi etapis kõik tema õigused – sõltumata sellest, kas vastavat kokkupuudet nimetatakse vestluseks, ülekuulamiseks, intervjuuks või küsitlemiseks. Need võimaldavad

---

1. [A/71/298](#), piinamise eriraportööri 5. augusti 2016 aruanne. Vt ka [A/ HRC/RES/31/31](#), Inimõiguste Nõukogu 24. märtsi 2016 resolutsioon.

hoida ära survestamise teel saadud ütluste ja brutaalse piinamisega seotud riske ning kajastavad mõistmist, et seesugune taktika toob kaasa valeülestunnistused ja ebaõiglasel kohtuprotsessid ning õõnestab õigusemõistmise protsessi. Euroopa Inimõiguste Kohus on öelnud, et ükski õigusriigi põhimõttele üles ehitatud õigussüsteem ei tohi sallida piinamise teel saadud tõendusmaterjali aktsepteerimist, sest kohtumõistmise protsess on õigusriigi alustala ning piinamise kasutamine tekitab sellele parandamatut kahju.²

Nende põhimõtete väljatöötamisel osalesid intervjuerimise, õiguskaitse, kriminaaluurimise, riikliku julgeoleku, sõjaväe, luureteenistuse, psühholoogia, kriminoloogia ja inimõiguste valdkonna eksperdid kõikjalt üle maailma. Protsessi vedas eest viieteistkümneliikmeline juhtkomitee ning töö püüti üles ehitada laiale empiiriliste uurimuste baasile, dokumenteeritud headele tavadele, väljakujunenud rahvusvahelisele õigusele ja ametieetika normidele. Lõplik tekst koostati nende nelja aasta pikkuse analüüsi ja uurimistöö tulemusena, mille käigus konsulteeriti nõuandekomisjoniga, mis koosnes enam kui 40 riigist pärinevast rohkem kui 80 eksperdist. Lisaks sai juhtkomitee Brasiilias, Tuneesias ja Tais läbiviidud koosolekul õiguskaitseametnike ja teiste sidusrühmadega ka otse nõu pidada.

Nüüd on aeg need head tavad universaalselt kasutusele võtta ning neid jagada kõikide õiguskultuuride kriminaaluurijate ja teiste isikute seas, kes viivad tööalaselt mitmesugustel seaduspärastel põhjustel läbi intervjuusid. Rahvusvaheline kogukond saab neid põhimõtteid kasutada suunisena ning need aitavad töötada välja efektiivse intervjuerimise normatiivse raamistiku, mis võimaldab ära hoida inimõiguste rikkumisi, nimelt piinamist ja väärkohtlemist, ning muuta uurimine ja kuritegude tõkestamine palju efektiivsemaks ja järjepidevamaks.

Juan E. Méndez,
Ekspertide juhtkomitee kaasesimees

---

2. Euroopa Inimõiguste Kohus, *Ćwik vs. Poola*, 5. novembri 2020 kohtuotsus nr 31454/10.

Panustajad

Juhtkomitee

(*Esindades iseenda vaateid*)

Juan E. Méndez, kaasesimees (eriraportöör; American University Washingtoni Õiguskolledži piinamisvastase algatuse teaduskonna direktor)

Mark Thomson, kaasesimees (Piinamise Ennetamise Sihtasutuse endine peasekretär)

Ray Bull (Derby Ülikooli kriminaaluurimise professor; Leicesteri Ülikooli õiguspsühholoogia emeriitprofessor)

Mark Fallon (Ameerika Ühendriikide Kaitseministeeriumi mereväe kriminaaluurimisteenistuse endine eriaagent / terrorismivastase tegevuse ametnik; John Jay Kriminaalõiguse Kolledži projekti Project Aletheia kaasasutaja)

Verónica Hinestroza Arenas (rahvusvaheliste inimõiguste ekspert; Rahvusvahelise Advokaatide Assosatsiooni (International Bar Association) Inimõiguste Instituudi endine programmi vanemadvokaat, Ladina-Ameerika)

Zaza Namoradze (algatuse Open Society Justice Initiative direktor, Berliini kontor)

Gavin Oxburgh (Northumbria Ülikooli politseiteaduse professor, Ühendkuningriik; endine Kuninglike Õhujõudude politsei eriuurimiste haru töötaja)

Pau Perez Sales (Madridi Centro SiRa kliiniline direktor; ajakirja Torture Journal peatoimetaja)

Asbjørn Rachlew (Norra politseiülem, Norra Inimõiguste Keskuse külalisteadur)

Therese Rytter (DIGNITY õigusosakonna juht; piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee asepresident)

Mary Schollum (konsultant; Uus-Meremaa politsei ja Ühendkuningriigi Politseikolledži endine nõunik)

Rebecca Shaeffer (Fair Trials Internationali õigusosakonna juht, Ameerika)

Ruth Ssekindi (Uganda inimõiguste komisjon direktor)

Lilian M. Stein (Professor of Psychology, Pontificia Universidade Católica do Rio Grande do Sul, Brasiilia)

Sean Tait (Aafrika politsei tsiviiljärelevalve foorumi (African Policing Civilian Oversight Forum) direktor)

Kolme asutuse koostöö

association pour la prévention de la torture
asociación para la prevención de la tortura
association for the prevention of torture

UiO : Norwegian Centre for Human Rights
University of Oslo

Teksti koostajad

(Esindades iseenda vaateid)

Solomon Arase (jurist ja turvakonsultant;
Nigeeria politsei endine peainspektor)

Steven J. Barela (Genfi Ülikooli Globaalsete
Uuringute Instituudi vanemteadur)

Alexis Comninos (Piinamise Ennetamise
Sihtasutuse õigusnõunik)

Vanessa Drummond (piinamisvastase
algatuse asedirektor)

Louise Edwards (Aafrika politsei
tsiviiljärelvalve foorumi (African Policing
Civilian Oversight Forum) teadustöö ja
programmide direktor)

Verónica Hinestroza Arenas

Jonathan Horowitz (algatuse pen Society
Justice Initiative endine kõrgem juriidiline
ametnik)

Susan Kemp (Šoti Inimõiguste Komisjoni
erivolinik)

Gisle Kvanvig (UNPOLi sekretariaadi
juhataja, Norra Inimõiguste Keskus)

Anne Lardy (Rahvusvahelise Punase Risti
Komitee õiguskoordinaator; Piinamise
Tõkestamise Sihtasutuse endine õigus- ja
kinnipidamisnõunik)

Christian Meissner (Iowa osariigi ülikooli
psühholoogiaprofessor)

Andra Nicolescu (Piinamise Tõkestamise
Sihtasutuse vanemnõunik õigus- ja
poliitikaalal)

Gavin Oxburgh

Alka Pradhan (Guantanamo Bay
sõjaväekomisjonide inimõiguste nõunik;
Pennsylvania Ülikooli juuralektor)

Asbjørn Rachlew

Therese Rytter

Mary Schollum

Ruth Ssekindi

Sean Tait

Wilder Tayler (Uruguay Riikliku
Tõkestusmehhanismi juhataja)

Eesistujate toimetajate rühm

Steven J. Barela, Editor

Barbara Bernath (Piinamise Ennetamise
Sihtasutuse peasekretär)

Alexis Comninos

Vanessa Drummond

Andra Nicolescu

Nõuandekomisjon

(Individuaalselt töötades; koosseis 27. augusti 2021 seisuga)

Uju Agomoh (organisatsiooni Prisoners Rehabilitation and Welfare Action peadirektor, Nigeeria)

Laurence Alison (Liverpooli Ülikooli kohtu- ja juurdluspsühholoogia osakonna juhataja)

Rashid Almansoori (Dubai politsei kohtuekspertiisi ja kriminoloogia üldosakond, Araabia Ühendemiraadid; Portsmouthi Ülikooli Kohtuekspertiisi Intervjuerimiskeskus (Centre for Forensic Interviewing))

Paul Angaman (organisatsiooni International Federation of Action by Christians for the Abolition of Torture president)

Igor Areh (Maribori Ülikooli kriminaalõiguse ja -julgeoleku teaduskonna kohtupsühholoogia kaasprofessor, Sloveenia)

Romel Regalado Bagares (Rahvusvahelise Õiguse Keskuse endine peadirektor, Filipiinid)

Steven J. Barela

Gary Barr (Ameerika Ühendriikide Justiitsministeeriumi programmi ICITAP tegevdirektor (endine))

Rafael Barreto Souza (ÜRO Brasiilia Arenguprogrammi ja riikliku justiitsnõukogu algatuse koordinaator; Universidade de Brasília – LabGEPEN/UnB teadlane)

Sarah Belal (projekti Justice Project Pakistan tegevdirektor)

Yuriy Belousov (Ukraina peaprokuratuuri õiguskaitse- ja parandusasutuste sfääris toimepandavate inimõiguste rikkumiste vastase tegevuse osakonna juhataja ; Ukraina Riikliku Tõkestusmehhanismi endine juhataja)

Gregg Bloche (Georgetowni Ülikooli Carmack Waterhouse'i tervishoiuõiguse, -poliitika ja -eetika professor)

Susan Brandon (Ameerika Ühendriikide Oluliste Intervjueritavate Ülekuulamise Rühma (High-Value Detainee Interrogation Group (HIG)) endine uurimisprogrammi juhataja)

Ilze Brands Kehris (ÜRO peasekretäri asetäitja inimõiguste valdkonnas, New York)

Ed Cape (Lääne-Inglismaa Ülikooli (University of the West of England) emeriitprofessor, Bristol)

Andrew Clapham (Genfi The Graduate Institute'i professor)

Jamil Dakwar (Ameerika kodanikuvabaduste liidu inimõiguste programmi direktor)

Louis Dekmar (LaGrange politseiosakonna politseijuht, Ameerika Ühendriigid; IACP-i endine president)

Catalina Devandas Aguilar (Costa Rica ÜRO saadik Genfis, endine ÜRO puuetega inimeste õiguste eriraportöör)

Santanee Ditsayabut (ekspertprokurör, Tai prokuratuuri Nitivajra Instituudi sekretariaadi direktor)

Graham Dossett (endine Ühendkuningriigi politseiülem; Essexi Ülikooli Inimõiguste Keskuse külalisteadur)

Fernanda Doz Costa (Amnesty Internationali Ameerika asedirektor)

Alice Edwards (algatuse Convention against Torture Initiative sekretariaadi juhataja)

Hatem Essaïem (Aafrika Liidu inimõiguste ja rahvaste õiguste komisjon volinik)

Malcolm Evans (ÜRO piinamise tõkestamise allkomitee endine esimees)

Ivar A. Fahsing (politseiülem ja Norra Politseiülikooli Kolledži kaasprofessor)

Laurel E. Fletcher (California Ülikooli Berkeley õigusteaduskonna juuraprofessor)

Sabina Frederic (Argentina kaitseminister)

Johan Friestedt (Euroopa Nõukogu piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise ja karistamise tõkestamise Euroopa komitee sekretariaadi endine osakonnajuhataja)

Fiona Gabbert (Londoni Ülikooli Goldsmiths College'i professor)

Andrew Gilmour (endine ÜRO peasekretäri asetäitja inimõiguste valdkonnas; Berghof Foundationi tegevdirektor)

Mykola Gnatovskyy (piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee endine president; Kiievi Taras Shevchenko nimelise Riikliku Ülikooli professor)

Robert Goldman (Rahvusvahelise Juristide Komisjoni president)

Alistair Graham (Rahvusvahelise Kriminaalkohtu vanemuurija)

Andy Griffiths (endine Ühendkuningriigi politseiülem; Portsmouthi Ülikooli külalisteadur; New Yorgi Ülikooli partnerteadlane)

Gísli Guðjónsson (King's College Londoni Psühhiaatria, Psühholoogia ja Neuroteaduste Instituudi kohtupsühholoogia emeriitprofessor)

Jill Heine, Initial Editor (Amnesty Internationali endine õigusnõunik)

Lisa Henry (rahvusvahelise piinamisohvrite rehabiliteerimise nõukogu peasekretär)

Joel Hernandez (Ameerika Inimõiguste Komisjoni volinik)

Christof Heyns, lahkus kahjuks 28. märtsil 2021 meie hulgast (Pretoria Ülikooli professor; ÜRO inimõiguste komitee endine liige)

Lorraine Hope (Portsmouthi Ülikooli professor)

Ching-Yu Huang (Keele'i Ülikooli lektor)

Vincent Iacopino (organisatsiooni Physicians for Human Rights endine vanemnõunik meditsiini alal; Minnesota Ülikooli meditsiiniteaduskonna meditsiini abiprofessor)

Marina Ilminska (algatuse pen Society Justice Initiative politsei vanemametnik)

Suzanne Jabbour (ÜRO piinamise tõkestamise allkomitee esimees; Liibanoni Piinamise ja Vägivalla Ohvrite Rehabilitatsioonikeskuse RESTART tegevjuht)

Taghreed Jaber (organisatsiooni Penal Reform International (PRI) Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika regiooni direktor)

Steven M. Kleinman (Ameerika Ühendriikide õhujõudude kolonel, endine luureametnik)

Cheng Lei (Hiina Renmini Ülikooli õigusteaduskonna professor)

Richard A. Leo (San Francisco Ülikooli professor)

Hugo Leonardo (Kaitseõiguse Kaitse Instituudi (Institute for the Defense of the Right to Defense (IDDD)) president, Brasiilia)

Masha Lisitsyna (algatuse Open Society Justice Initiative kõrgem juriidiline ametnik)

Margarette May Macaulay (Ameerika Inimõiguste Keskuse volinik; Ameerika Inimõiguste Kohtu endine kohtunik)

Luciano Mariz Maia (Brasiilia Föderaalsete Riigiprokuratuuri peaprokuröri asetäitja)

David Marshall (Yale'i Ülikooli õigusteaduskonna külalislektor; organisatsiooni Global Affairs Canada õigusnõunik)

Robert McFadden (Ameerika Ühendriikide mereväe kriminaaluurimisteenistuse endine eriagent)

Nils Melzer (ÜRO piinamise eriraportöör; Genfi Rahvusvahelise Humanitaarõiguse ja Inimõiguste Akadeemia inimõiguste õppetooli juhataja)

Rebecca Milne (Portsmouthi Ülikooli professor)

Jens Modvig (organisatsiooni DIGNITY meditsiinidirektor; ÜRO piinamisvastase komitee endine esimees)

Anabella Museri (Máster en Criminología, Universidad Nacional del Litoral, Santa Fe, Argentina)

Makiko Naka (Ritsumeikani Ülikooli psühholoogiaprofessor; Jaapani Hokkaido Ülikooli emeritprofessor)

Manfred Nowak (ÜRO sõltumatu ekspert vabadusest ilma jäetud laste valdkonnas; endine ÜRO piinamise eriraportöör)

Shane O'Mara (Dublini Ülikooli Trinity College Dublini psühholoogiateaduskonna ja Neuroteaduse Instituudi eksperimentaalsete aju-uuringute professor)

Gustavo Palmieri (Universidad Nacional de Lanuse direktor; Argentina Riikliku Tõkestusmehhanismi liige)

Jelena Pejic (Rahvusvahelise Punase Risti Komitee vanemnõunik juriidilistes küsimustes)

Martine Powell (Queenslandi Griffithi Ülikooli professor; Griffithi Kriminoloogiainstituudi Uuriva Intervjuueerimise Keskuse asutajadirektor)

Devika Prasad (Delfi Riikliku Õigusülikooli projekti Project 39A vanemkonsultant ja Rahvaste Ühenduse inimõiguste algatuse politseireformide programmi endine juhataja)

Dinna Prapto Raharja (ASEANI valitsustevahelise inimõiguste komisjoni endine esindaja; Lääne-Jakarta Binuse Ülikooli dotsent)

Seema Saifee (Pennsylvania Ülikooli õigusteaduskonna teadur; projekti Innocence Project endine vanemadvokaat ja kliiniline direktor)

Marta Santos Pais (endine ÜRO peasekretäri eriesindaja lastevastase vägivalda küsimustes)

Margaret Satterthwaite (New Yorgi Ülikooli õigusteaduskonna Inimõiguste ja Globaalse Õiguse Keskuse professor)

Stephanie Selg (OSCE endine nõunik piinamise tõkestamise valdkonnas, demokraatlike institutsioonide ja inimõiguste büroo)

Christophe Sellie (Šveitsi Vaudi kantoni politsei Sûreté politsei aseülem)

Mandira Sharma (Advocacy Forumi asutaja, Nepaal; Rahvusvahelise Juristide Komisjoni rahvusvaheline kõrgem õigusnõunik)

Michael Skerker (USA mereväeakadeemia professor)

Rupert Skilbeck (REDRESSi direktor)

Kevin Smith (Ühendkuningriigi riikliku kuritegevusameti National Crime Agency suurte kuritegude uurimise tugirühma riiklik haavatavate tunnistajate nõunik)

Stavroula Soukara (Küprose Nicosia Ülikooli sotsiaalteaduste osakonna kohtupsühholoogia dotsent)

Gerald Staberock (Maailma Piinamisvastase Organisatsiooni (OMCT)) peasekretär)

Michel St-Yves (kohtupsühholoog, Sûreté du Québec, École Nationale de Police du Québec, Université de Montréal)

Natalia Taubina (organisatsiooni Public Verdict Foundation direktor, Venemaa)

Serra Tekin (London South Bank University psühholoogialektor)

Morris Tidball-Binz (Melbourne'i Monashi Ülikooli kohtumeditsiini abiprofessor; lihtmenetluse korras toimuvate ja meelevaldsete hukkamiste ning terrorismivastase võitluse küsimustega tegelev ÜRO eriraportöör)

Soledad Villagra de Biedermann (ÜRO meelevaldse kinnipidamise töörühma endine liige; Paraguay Asuncióni Katoliikliku Ülikooli professor)

Peter Vedel Kessing (ÜRO piinamisvastase komitee liige; Taani Inimõiguste Instituudi vanemteadur)

Michael Zander (London School of Economicsi õigusteaduse emeritprofessor)

Sisukord

- i Eessõna
- iii Panustajad

1 Sissejuhatus

6 1. põhimõte - alused

- 6 Teaduslikud alused
- 10 Õiguslikud alused
- 14 Ametieetika alused

15 2. põhimõte - praktika

- 15 Kõikehõlmav protsess
- 16 Täpne ja usaldusväärne teave
- 16 Õiguslikud kaitsemeetmed
- 17 Enne intervjuud - mittesurvevõrgu keskkonna tagamine
- 24 Intervjuu käigus - kontakti loomine ja säilitamine
- 27 Intervjuu lõpetamine - hindamine ja analüüs

28 3. põhimõte - haavatavus

- 28 Intervjuu kui olukord, milles inimene on haavatav
- 28 Haavatavamates olukordades isikud
- 30 Haavatavamate olukordade hindamine ning nendega tegelemine

32 4. põhimõte - väljaõpe

- 32 Spetsiaalne väljaõpe
- 34 Pidev ametialane areng

35 5. põhimõte - vastutus

- 35 Asutuste töökorrad ja kontrollimeetmed
- 36 Efektiiivne andmete säilitamine
- 36 Ennetamine ja teavitamine
- 37 Asutuseväline kontroll ja sõltumatu järelevalve
- 38 Kaebused ja uurimine
- 39 Õiguskaitse ja hüvitamine

40 6. põhimõte - rakendamine

- 40 Siseriiklikud õiguslikud raamistikud
  - 41 Asutuse kultuur ja võimekus
  - 42 Õigusasutused
  - 42 Teabe levitamine
-

Sissejuhatus

1. Õiguskaitseasutustel ja teistel uurimisasutustel – sh luureteenistustel ja sõjaväeasutustel – on tähtis roll kogukondade teenimisel ning avaliku julgeoleku tagamisel kuritegude tuvastamise, tõkestamise ja lahendamise ning inimõiguste tagamise kaudu. Kõigi seesuguste asutuste läbiviidavate uurimise ja teabe kogumise protsesside keskmes on küsitlemine ning intervjuude läbiviimine.
2. Käesolevas dokumendis tähendab intervjuu struktureeritud vestlust, milles üks isik (intervjuerija) soovib teiselt (intervjueritav) mis tahes uurimise või luureküsitluse raames teavet saada. Eesmärk on saada täpset ja usaldusväärset teavet, pidades seejuures lugu inimõigustest. Intervjuu eesmärk on saada fakte ja mitte ülestunnistust.

Eesmärgid ja otstarve: miks on neid põhimõtteid vaja?

3. Kuritarvitavate meetodite kasutamise tõttu saadud valeülestunnistused ja ebausaldusväärne teave on kõikjal maailmas kaasa toonud vigu otsuste tegemisel, ebaõigeid süüdimõistmisi ning suuri vigu õigusemõistmises. Levinud väärarvamuse tõttu, et piinamine toimib, seostatakse eelkõige kahtlusosaluste küsitlemist automaatselt ähvardamise, survestamise ja väärkohtlemise ohuga.³ Intervjuude käigus seesuguste meetodite kasutamine on ebaefektiivne, toob kasu asemel kahju ning sellel võib olla hävitav mõju ohvritele, kurjategijatele, asutustele ning laiemale ühiskonnale. Piinamine ning julm, ebainimlik või alandav kohtlemine või karistamine (teised väärkohtlemise vormid) on rahvusvahelise õigusega rangelt keelatud.
4. Küsitlemisel tuleb liikuda süüdistavate, survestavate, manipuleerivate ja ülestunnistuse saamisele suunatud meetodite kasutamiselt kontakti loomisele suunatud intervjuerimise suunas. See hõlmab kogu intervjuerimise protsessi käigus õiguslike ja menetluslike kaitsemeetmete kasutamist, mis vähendab väärkohtlemise ohtu, aitab saada usaldusväärsemat teavet ning tagada uurimise või luureküsitluse seaduspärase tulemuse.
5. Efektiivse intervjuerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks põhinevad nii õigusel kui ka intervjueritavalt kõige efektiivsemalt täpse ja usaldusväärse teabe saamiseks kasutatavate usaldusväärsete küsitlusmeetodite vallas tehtud teadusuuringutel, mille arv üha kasvab. Need põhimõtted:
  - a. aitavad asutustel muuta uurimise ja teabe kogumise protsessid efektiivsemaks ja õiglasemaks ning parandada nende protsesside tulemusi, kaitstes seejuures kõigi intervjueritavate inimeste väarikust ja inimõigusi, suunavad tegevuspõhimõtete

---

3. A/71/298, piinamise eriraportööri 5. augusti 2016 aruanne, punkt 8.

- väljatöötamist ning aitavad asjaomastes asutustes kaasa eetilise ja efektiivse intervjuerimise raamistiku kõikehõlmavale rakendamisele;
- b. aitavad asutustel ja ametitel võtta ette terviklikke asutusetasandi reforme ning parandada seda, kuidas intervjuudele lähenetakse ning neid läbi viiakse, sealhulgas planeerimise, koolitamise, ressursidega varustamise ning hindamise vallas;
  - c. hõlmavad teavet, mida saab kasutada õppekavade, käsiraamatute ning muude õppe- ja juhendmaterjalide koostamisel;
  - d. võimaldavad õiguskaitse- ja muude asutuste ametnikel suunata mõtteviisi ja asutusesisest kultuuri ülestunnistuse saamisele keskendatud meetoditelt kontakti loomisele suunatud intervjuerimise poole.
6. Nende põhimõtetega edendatakse lähenemist, mis aitab tagada süütuse presumptsiooni ja sellest lähtumise praktilises töös, süüdlaste süüdimõistmise, väärtalt süüdistatavate inimeste õigeksmõistmise ning õigluse ohvritele ja laiemale ühiskonnale.
  7. Põhimõtted võimaldavad täida ÜRO kestliku arengu eesmäärke, aidates kaasa õiglaste, turvaliste ja kaasavate, tugevate asutustega ühiskondade arendamisele:

Intervjuude läbiviimine

Saada intervjuude käigus täpsemat ja usaldusväärsemat teavet.

Suurendada intervjuerijate võimekust, efektiivsust ning professionaalsust.

Kõrvaldada ebaseaduslike, ebaefektiivsete ja soovimatust vastupidise mõjuga survestavatele küsitlismeetoditele toetumine.

Pakkuda minimaalse ressursikuluga edukaid, taskukohaseid ning juurdepäätavaid meetodeid.

Tagada efektiivsemad teguviisid teabe kogumiseks.

Õigussüsteemid

Suurendada üldsuse usaldust kriminaalõiguse asutuste vastu ning ajendada üldsust nende asutustega rohkem koostööd tegema.

Tagada õigusriigi põhimõtete järgmine.

Vältida piinamise kasutamise tõttu rikutud asitõendite ning valeülestunnistuste saamist.

Vähendada ebausaldusväärsele teabele tuginemist, väärade süüdi- või õigeksmõistmise otsuste tegemise sagedust ja kohtueksimusi.

Kaitsta õigusemõistmise protsessi rikkumatust ning efektiivset õigusemõistmist.

Inimõigused

Tagada, et ühelegi inimesele ei saa osaks survestamine, piinamine ega muul kujul väärkohtlemine.

Kaitsta kõigi riigiasutustega suhtlevate isikute füüsilist ja vaimset tervist.

Tagada ulatuslikum haavatavamas olukorras isikute õigustest kinnipidamine.

Edendada kõigile intervjueritavatele kaitsemeetmete rakendamise ja nõuete-kohase menetluse tagamist.

Vähendada õigusemõistmise vallas töötavate inimeste ajendeid survestavate taktikate kasutamiseks.

Kohaldamisala: millistes olukordades need põhimõtted kehtivad?

8. Põhimõtteid rakendatakse kõigi teavet koguvate ametnike, näiteks politseinike, luureteenistuse, sõjaväe haldusasutuste töötajate või teiste ametiülesandeid täitvate isikute läbiviidavate intervjuude käigus. See hõlmab erinevaid luureasutuste läbiviidavaid küsitlemisi, kaasa arvatud strateegilist ja taktikalist aruandlust, ning sõjaväe- ja luureasutuste tehtavaid ülekuulamisi.
9. Põhimõtetes kirjeldatud lähenemine sobib nii lihtsatele kui ka keerukatele intervjuudele ning seda saab kergesti kasutada kordusintervjuude läbiviimisel.
10. Kõige levinum stsenaarium, mida käesolevates põhimõtetes käsitletakse, on kahtlusosaluste intervjuerimine kriminaalmenetluse käigus. Põhimõtted kehtivad aga ka tunnistajate, ohvrite ning mis tahes teiste isikutega läbiviidavatele intervjuudele (sõltumata sellest, kuidas neid nimetatakse), mis võivad olla menetluse jaoks vähemalt sama väärtuslikud kui kahtlusosaluste intervjuerimine. Kõigi intervjueritavate intervjuerimiseks on vaja samu ametioskusi ja tehnikaid.
11. Põhimõtted kehtivad perioodile, mis algab ametiasutuse esimesest kontaktist potentsiaalse intervjueritavaga ning lõpeb pärast kõigi temaga läbiviidavate intervjuude lõppu. Asjaomaste kaitsemeetmete efektiivne rakendamine jätkub aga vähemalt kõigi seotud juriidiliste menetluste lõpuni.
12. Intervjueritava õiguslik seisund ja kohustused ning tema küsitlemisel rakendatavad kaitsemeetmed võivad varieeruda sõltuvalt sellest, kas intervjueritavat käsitletakse kriminaalasjas kahtlustatavana, ohvrina, tunnistajana või mõne teise huvipakkuva isikuna, näiteks sõjaväe või luuretegevuse kontekstis. Põhimõtetes on välja toodud mõned variatsioonid vastavate kaitsemeetmete või muude asjaomaste kaalutluste kohaldatavuses teatud intervjueritavate kategooriale.
13. Relvakonflikti olukorras ei pruugi isikute küsitlemisel kriminaalmenetluse läbiviimisest erineval põhjusel (näiteks sõjaväe- või luureametnike loodud taktikaline või strateegiline keskkond) teatud õiguslikud kaitsemeetmed olla rakendatavad rahvusvahelise humanitaarõiguse, inimõiguste või riikliku õiguse alusel. Intervjuude läbiviimisel tuleks siiski alati juhinduda käesolevatest põhimõtetest.
14. Põhimõtete väljatöötamisel peeti silmas, et kõik riigid, õigusruumid ja organisatsioonid on erinevad ning erinevate õigusaktide, eeskirjade ja kordadega. Kahtlusosaluste, ohvrite, tunnistajate ja teiste huvipakkuvate isikute intervjuerimisel võib olla võimalik kasutada mitmesuguseid strateegiaid ning taktikaid, mis võivad intervjuu iseloomust ja kontekstist sõltuvalt mõnevõrra varieeruda. Seetõttu kirjeldatakse põhimõtetes ühe konkreetse mudeli kasutamise propageerimise asemel üldist lähenemist efektiivsete intervjuude läbiviimisele. Põhimõtted kehtivad siiski igale intervjuule selle taustast, tüübist ja eesmärgist sõltumata ning põhinevad igale kontekstile omastel teaduslikel, õiguslikel ja eetilistel alustel.

Sihtrühm: kellele on need põhimõtted suunatud?

15. Põhimõtted on peamiselt suunatud intervjuerimise ja sellega seotud õigusprotseduuride väljatöötamise, kinnitamise ning kasutamise eest vastutavatele poliitikakujundajatele ja ametiasutustele. See hõlmab täidesaatvaid asutusi, seadusandjaid, õiguskaitseasutuste juhte, õppeasutusi, distsiplinaarnõukogusid ning mis tahes teisi inimeste intervjuerimist puudutavate seaduste, eeskirjade, raamistike ja töömeetodite väljatöötamise ning rakendamisega seotud asutusi.
16. Põhimõtteid saavad kasutada ka intervjuerimisega tegelevad isikud ning intervjuude läbiviimisesse kaasatud asutused, sealhulgas õiguskaitseasutused, prokurörid ning luureagenteurid sõltumata sellest, kuidas neid konkreetses õigusruumis nimetatakse.⁴
17. Samuti kehtivad need põhimõtted teistele asutustele, kes intervjuerimise protsessi käigus isikutega kokku puutuvad, sealhulgas kohtunikele, prokuröridele ning kaitseadvokaatidele. Need on abiks ka järelevalveasutustele, kodanikuühiskonna liikmetele, inimõigustele spetsialiseerunud advokaatidele ning teistele käesolevas dokumendis käsitletavaid olukordi uurivatele isikutele.
18. Riigid peavad rakendama kõiki meetmeid, mis on vajalikud põhimõtete lisamiseks siseriiklikku õigusesse, eeskirjadesse, õppemeetoditesse, kordadesse ning tavadesse. Nende kasutamist õiguskaitseasutustes, õiguslalal töötavate inimeste ning teiste asjaomaste asutuste poolt tuleks edendada, et tagada kõikidele küsitletavatele inimestele maksimaalne kaitse ning saada intervjuerimise käigus võimalikult täpset ja usaldusväärset teavet.
19. Kõnealuses valdkonnas sõlmitud rahvusvaheliste lepingute osapooliks olevatel riikidel võib olla spetsiifilisi kohustusi, mis on käesolevates põhimõtetes kirjeldatutest kaugemaleulatuvad. Kõik riigid on seotud ka rahvusvahelise tavaõiguse sätete ning rahvusvahelise õiguse imperatiivsete normidega. Käesolevad põhimõtted ei ole ühelgi moel tõlgendatavad mis tahes riiki vabastavatena temale kohalduvatest rahvusvahelistest õigusaktidest tulenevate kohustuste täitmisest.

---

4. See käib ka nende õigusruumide kohta, kus kasutatakse kriminaalmenetluses või teabe kogumise käigus toimuva neutraalse intervjuerimise protsessi kirjeldamiseks teistsuguseid termineid. Seega kehtivad põhimõtted nendele isikutele, kes kasutavad ülekuulamist tööalaselts mittesurvevava täpse ja usaldusväärse teabe kogumise meetodina. Vt A/71/298, joonealune märkus 1 (joonealune märkus 3).

Efektiivse intervjuerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks

1. põhimõte - alused

Efektiivne intervjuerimine juhindub teaduse, seaduse ja eetika põhimõtetest.

2. põhimõte - praktika

Efektiivne intervjuerimine on kõikehõlmav protsess täpse ja usaldusväärse teabe kogumiseks, mis rakendab seejuures asjakohaseid õiguslikke kaitsemeetmeid.

3. põhimõte - haavatavus

Haavatavas olukorras efektiivseks intervjuerimiseks tuleb intervjueritavate vajadused tuvastada ja rahuldada.

4. põhimõte - väljaõpe

Efektiivne intervjuerimine on professionaalne tegevus, mis nõuab spetsiifilist väljaõpet.

5. põhimõte - vastutus

Efektiivse intervjuerimise tagamiseks peavad asutused olema läbipaistvad ning vastutavad.

6. põhimõte - rakendamine

Efektiivse intervjuerimise rakendamiseks on vaja tõhusaid riiklikke meetmeid.

1. põhimõte ▶ Alused

Efektiivne intervjuerimine
juhindub teaduse, seaduse
ja eetika põhimõtetest.

20. Efektiivse intervjuerimise alused koosnevad empiiriliste teadusuuringute põhjal tehtud tähelepanekutest, rahvusvahelistest õigusnormidest ning väärtuspõhistest ametikohustustest. Praktikas võimaldavad need alustalad intervjuerijal koguda täpset ja usaldusväärset teavet, tagades samal ajal ka inimõigustest kinnipidamise.

Teaduslikud alused

Teadustöö ebaefektiivsetest küsitlemismeetoditest

21. Hiljutistest mitmesuguste valdkondade – sh psühholoogia, kriminoloogia, sotsioloogia, neuroteadus ja meditsiin – spetsialistide ja praktikute läbiviidud uurimustest on saadud olulist tõendusmaterjali, et survestamine võib esialgu intervjueritava vastuseisu suurendada ning selle kasutamise jätkamise korral tuua kaasa valeinfo esitamise või valeülestunnistuse andmise.⁵ Varasemate andmete analüüs ning juhtumiuuringud on näidanud, et survestamine võib anda tagasilöögi, takistades faktilise teabe kogumist. Neuroteaduse vallas läbiviidud uuringutest on ka ilmnenu, et survestavad tehnikad takistavad ajul mälestusi taastada ning võivad mälestuste taastamise võimet vähendada.⁶

5. G.H. Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions: Forty Years of Science and Practice* (Hoboken, NJ, John Wiley & Sons, 2018); A. Vrij, C.A. Meissner, S.M. Kassin, A. Morgan III, R.P. Fisher, & S.M. Kleinman, „Psychological perspectives on interrogation”, *Perspectives on Psychological Science*, vol. 12, No. 6 (September 2017); S. O’Mara, *Why Torture Doesn’t Work: The Neuroscience of Interrogation* (Cambridge, Harvard University Press, 2015); S.M. Kassin, S.A. Drizin, T. Grisso, G.H. Gudjonsson, R.A. Leo, & A.D. Redlich, „Police-induced confessions: risk factors and recommendations” *Law & Human Behavior*, vol. 34, No. 1 (February 2010).

6. Vt nt O’Mara, *Why Torture Doesn’t Work* (joonealune märkus 5); C.A. Morgan III, S. Southwick, G. Steffian, G.A. Hazlett, & E.F. Loftus, „Misinformation can influence memory for recently experienced, highly stressful events”, *International Journal of Law and Psychiatry*, vol. 36, No. 1 (January/February 2013); K. Young, W. Drevets, J. Schulkin, K. Erickson „Dose-dependent effects of hydrocortisone infusion on autobiographical memory recall”, *Behavioural Neuroscience*, vol. 125, No. 5 (October 2011).

22. Teadusuuringud on näidanud, et ebausaldusväärse teabe saamine ning vägivaldsete meetodite kasutamise tagajärjel antud valeülestunnistused on kehvade intervjuerimis-meetodite sagedased ning prognoositavad tulemused.⁷ Need meetodid on kogu maailmas toonud kaasa ebaõiget süüdimõistmist ning teabe saamist, õõnestades seega õiguskaitse ja teabe kogumise eesmärkide saavutamist ning efektiivsust.⁸
23. Teaduslikud tõendid näitavad, et survestatavate intervjuerimis-meetodite kasutamine vähendab tõenäolisemalt intervjueritava koostöövalmidust intervjuu ajal ning tekitab intervjueritavas vastuseisu ka juhul, kui ta oleks muidu olnud valmis küsimustele vastama.⁹ Kui vääralt koheldud intervjueritav annab intervjuerija nõudmistele järele, on esitatud teabe usaldusväärsus kaheldav, kuna intervjuerija lepitamiseks ning vägivalda kasutamise ohu vältimiseks või selle peatamiseks esitatakse sageli vale või eksitavat teavet.¹⁰
24. Psühholoogiliselt survestatavate küsitlemismeetodite, näiteks intervjueritava tajutava süütundega manipuleerimise (nt valetõendite esitamise teel) või tema ülestunnistusega seonduvatest tagajärgedest arusaamisega manipuleerimise (nt väidetavas kuriteos süüdi tunnistamisega seonduvate tagajärgede pisendamine või liialdamine, leebemale kohtlemisele viitamine või moraalsete õigustuste pakkumine) tulemusena saadakse ebaõiget teavet ning see suurendab ka valeülestunnistuste arvu.¹¹ Intervjueritava füüsilise vägivaldaga ähvardamine või vägivalda kasutamine suurendab tema stressi, mis raskendab juhtunu meenutamist ning vähendab intervjueritavalt täpse ja usaldusväärse teabe saamise võimalust.¹²
25. On tõestatud, et suunavad ja sugestiivsed küsimused saastavad intervjueritava mälu ning rikuvad temalt saadavat teavet.¹³ Kahtlusalluste korral vähendavad seesugused suunavad ja sugestiivsed meetodid saadava teabe usaldusväärssust, suurendades ka valeülestunnistuste ja eksliku süüdimõistmise tõenäosust.¹⁴

---

7. See S.A. Drizin, & R.A. Leo, "The problem of false confessions in the post-DNA world", *North Carolina Law Review*, vol. 82 (2004); A.D. Redlich, & C.A. Meissner, "Techniques and controversies in the interrogation of suspects" in *Psychological Science in the Courtroom*, J.L. Skeem, K.S. Douglas & S.O. Lilienfeld, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2009). Vt ka J.W. Schieman, *Does Torture Work?* (Oxford, Oxford University Press, 2016).

8. Vt nt D. Starr, "The confession", *Science*, (2019); B.L. Cutler, K.A. Findley & T.E. Moore, "Interrogations and false confessions: a psychological perspective" *Canadian Criminal Law Review*, vol. 18, No. 2 (June 2014); G. Lassiter & C.A. Meissner, eds., *Police Interrogations and False Confessions: Current Research, Practice, and Policy Recommendations*, (American Psychological Association, Washington DC, 2010).

9. Vrij et al. "Psychological perspectives on interrogation" (joonealune märkus 5); S.C. Houck & L.G. Conway, "Ethically investigating torture efficacy: a new methodology to test the influence of physical pain on decision-making processes in experimental interrogation scenarios", *Journal of Applied Security Research*, vol. 10, No. 4 (2015); M.A. Costanzo, & E. Gerrity, "The effects and effectiveness of using torture as an interrogation device: using research to inform the policy debate", *Social Issues and Policy Review*, vol. 3, No. 1 (December 2009).

10. A.D. Biderman, "Social-psychological needs and 'involuntary' behaviour as illustrated by compliance in interrogation", *Sociometry*, vol. 23, No. 2 (June 1960); D. Rejali, *Torture and Democracy* (Princeton, NJ, Princeton University Press, 2007); A. McCoy, *A Question of Torture: CIA Interrogation from the Cold War to the War on Terror* (New York, Metropolitan Books, 2007).

11. C.A. Meissner, A.D. Redlich, S.W. Michael, J.R. Evans, C.R. Camilletti, S. Bhatt, & S. Brandon, "Accusatorial and information-gathering interrogation methods and their effects on true and false confessions: a meta-analytic review", *Journal of Experimental Criminology*, vol. 10, No. 4 (2014); Kassin et al. "Police-induced confessions" (joonealune märkus 5).

12. R.S. Stawski, M.J. Sliwinski, & J.M. Smyth, "The effects of an acute psychosocial stressor on episodic memory", *European Journal of Cognitive Psychology*, vol. 21, No. 6 (2009).

13. E.F. Loftus, "Intelligence gathering post-9/11", *American Psychologist*, vol. 66, No. 6 (2011).

14. B.L. Garrett, "Contaminated confessions revisited", *Virginia Law Review*, vol. 101, No. 2. (April 2015); R.A. Leo, "Why interrogation contamination occurs", *Ohio State Journal of Criminal Law*, vol. 11, No. 1 (2013).

26. Kui intervjuerija läheneb intervjuule kavatsusega saada ülestunnistus, on ta tõenäolisemalt mõjutatud oma arvamusele kinnituse saamise soovist tingitud eelarvamustest (kinnituskalduvus) ning püüab teavet tõlgendada viisil, mis kinnitab tema arvamust, et intervjueritav on süüdi. See võib ka intervjuerija tahtmata mõjutada tema füüsiliste tõendite tõlgendust või teiste andmete analüüsimist. Praktikas tähendab see, et ta kasutab intervjuu käigus oma hüpoteeside või varasemate seisukohtade kinnitamiseks intervjueritava osaluse või süü kohta tõenäolisemalt suunavaid või sugestiivseid küsimusi ning ka survestavaid või manipuleerivaid taktikaid.¹⁵ Seesugune ennatlik süü eeldamine on kaasa toonud ekslikke süüdimõistmisi, väärased otsuseid ja tegeliku süüdlase karistusest jäämise.¹⁶
27. Mõned inimesed on sugestiivse küsitlemise suhtes eriti haavatavad. Intervjueritava sellised isikuomadused nagu vanus, psühhosotsiaalsed puuded või intellektipuue võivad ebausaldusväärse teabe või valeülestunnistuste saamise riski suurendada, kuna nad võivad olla ülekuulamisel avaldatava surve, trikkide ja pettuse suhtes vastuvõtlikumad ning nendest rohkem mõjutatud.¹⁷ Valeülestunnistuste arhiiviandmete analüüsid on korduvalt näidanud, et noorukid ja psühhosotsiaalsete puuetega või intellektipuudega intervjueritavad annavad kõige sagedamini valeülestunnistusi.¹⁸
28. Sageli väidetakse ekslikult, et mitteverbaalse käitumise alusel on võimalik täpselt tuvastada, kas inimene valetab.¹⁹ Mõned väidavad, et intervjuerijaid saab koolitada intervjueritava emotsionaalsete reaktsioonide, kehakeele või füsioloogiliste reaktsioonide alusel tuvastama, kas ta räägib tõtt või mitte. Need ei ole usaldusväärsed valetamise tunnused.²⁰ Lisaks on mitmetes teadusuuringutes järeldatud, et valetamise tuvastamise tehnoloogiad ei tuvasta valetamist usaldusväärset²¹ ning nende kasutamisega võivad kaasneda väärad otsused ja vead õigusemõistmisel.²²

-
15. C.A. Meissner, & S.M. Kassin, "You're guilty, so just confess!": cognitive and behavioural confirmation biases in the interrogation room" in *Interrogations, Confessions, and Entrapment*, G.D. Lassiter, ed. (Kluwer Academic/Plenum Publishers, 2004).
  16. F.M. Narchet, C.A. Meissner, & M.B. Russano, "Modelling the influence of investigator bias on the elicitation of true and false confessions", *Law & Human Behavior*, vol. 35, No. 6 (December 2011); A.A.S. Zuckerman, "Miscarriage of justice – a root treatment" *Criminal Law Review*, 323 (May 1992); K.A. Findley, M.S. Scott, "The multiple dimensions of tunnel vision in criminal cases", *Wisconsin Law Review*, vol. 2 (June 2006).
  17. A. Vrij, *Detecting Lies and Deceit: Pitfalls and Opportunities*, 2nd ed. (West Sussex, England, John Wiley & Sons, 2011); Vrij et al. "Psychological perspectives on interrogation" (joonealune märkus 5); Gudjonsson, *The Psychology of False Confessions* (joonealune märkus 5).
  18. Drizin & Leo, "The problem of false confessions" (joonealune märkus 7). S.R. Gross, K. Jacoby, D.J. Matheson, N. Montgomery, & S. Patil, "Exonerations in the United States 1989 through 2003", *Journal of Criminal Law & Criminology*, vol. 95, No. 2 (2005).
  19. *Vt nt F. Inbau, J. Reid, J. Buckley, & B. Jayne, Criminal Interrogation and Confessions*, 5th ed. (Burlington, Mass., Jones & Bartlett Publishers, 2011).
  20. P.A. Granhag, A. Vrij, & B. Verschuere, eds., *Deception Detection: New Challenges and Cognitive Approaches* (Chichester, UK, John Wiley & Sons, 2015).
  21. J. Synnott, D. Dietzel, & M. Ioannou, M. "A review of the polygraph: history, methodology and current status", *Crime Psychology Review*, vol. 1, No. 1 (2015); E. Rusconi & T. Mitchener-Nissen "Prospects of functional magnetic resonance imaging as lie detector", *Frontiers in Human Neuroscience*, vol. 7, No. 594 (September 2013); National Research Council, *The Polygraph and Lie Detection* (Washington, DC, The National Academies Press, 2003).
  22. D. Church, "Neuroscience in the courtroom: an international concern", *William and Mary Law Review*, vol. 53, No. 5 (2012); J.H. Marks, "Interrogational neuroimaging in counterterrorism: a 'no-brainer' or a human rights hazard?" *American Journal of Law & Medicine*, vol. 33, No. 2-3 (2007).

Teadustöö efektiivsetest meetoditest

29. Veenvad uurimistulemused toetavad intervjuerimisel teabe kogumise eesmärgist lähtumise efektiivsust. Kontakti loomisel (ingl rapport) põhinevad, mittesurvevad meetodid pakuvad rea efektiivseid tehnikaid, mida väljaõppe saanud spetsialistid saavad edukalt kasutada intervjueritavatel – sh kriminaalasjas kahtlustavatel, ohvritel, tunnistajatelt ja teabeallikatelt – kriminaalmenetluses teabe kogumiseks või luureandmete saamiseks.
30. Kontakti loomine ja säilitamine on erinevates olukordades kasutatav oskus, mis aitab luua toimiva inimestevahelise koostöösuhte ning hõlbustab suhtlemist.²³ Selle saavutamiseks peab intervjueri looma intervjueritavaga usaldusel ning inimväärikusest lugupidamisel põhineva sideme.²⁴ Selleks tuleb näidata siirast empaatiat²⁵ ning intervjueritavale kinnitada, et teda koheldakse õiglaselt.
31. Kontakti loomisel põhinevate meetodite kasutamine jätab intervjueritavale vabaduse otsustada, mida ta ütleb ja mida mitte ning soodustab intervjueri ja intervjueritava vahel positiivse suhtluse teket,²⁶ suurendades seega täpse teabe kogumise tõenäosust.²⁷
32. Intervjueri saab usaldussuhte kontakti loomise hõlbustamiseks kasutada näiteks ühiste huvide leidmist – teesklemata –, lähtudes vastastikustest huvidest, identiteedist või suhtumistest ning kasutades aktiivse kuulamise tehnikaid.²⁸
33. Ulatusliku teadustöö põhjal teemal, kuidas inimese mälu teavet salvestab, säilitab ja meenutab, on töötatud välja intervjuerimismeetodid, mis aitavad saada intervjueritavalt üksikasjalikke, täpseid andmeid ning vähendavad nende ütlusi mõjutavate tegurite mõju.

-
23. F. Gabbert, L. Hope, K. Luther, G. Wright, M. Ng, & G.E. Oxburgh, "Exploring the use of rapport in professional information-gathering contexts by systematically mapping the evidence base", *Applied Cognitive Psychology* (November 2020); A. Abbe, & S.E. Brandon, "The role of rapport in investigative interviewing: a review" *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 10, No. 3 (2013).
  24. L. Brimbal, S.M. Kleinman, S. Oleszkiewicz, & C.A. Meissner, "Developing rapport and trust in the interrogative context: An empirically-supported and ethical alternative to customary interrogation practices" in *Interrogation and Torture: Integrating Efficacy with Law and Morality*, S.J. Barela, M. Fallon, G. Gaggioli, J.D. Ohlin, eds. (Oxford, Oxford University Press, 2020).
  25. Empaatia on mitmemõõtmeline nähtus, mis hõlmab nii kognitiivseid protsesse kui ka emotsionaalset võimekust. See tähendab intervjueritava seisukoha mõistmist ning teise inimese emotsioonidest ja kannatustest aru saamise võimet. See on sisuliselt eelteadlik nähtus, mille saab teadlikult esile kutsuda või alla suruda. Vt nt G.E. Oxburgh, & J. Ost, "The use and efficacy of empathy in police interviews with suspects of sexual offences" *Special Edition of the Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, vol. 8, No. 2 (June 2011); B. Baker-Eck, R. Bull, & D. Walsh, "Investigative empathy: a strength scale of empathy based on European police perspectives", *Psychiatry, Psychology and Law*, vol. 27, No. 3 (2020).
  26. R. Bull, & A. Rachlew, "Investigative interviewing: from England to Norway and beyond", in *Interrogation and Torture*, Barela et al., eds. (joonealune märkus 24); L.J. Alison, E. Alison, G. Noone, S. Elntib, & P. Christiansen, "Why tough tactics fail and rapport gets results: Observing Rapport-Based Interpersonal Techniques (ORBIT) to generate useful information from terrorists", *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 19, No. 4 (2013).
  27. C.E. Kelly, J.C. Miller, & A.D. Redlich, "The dynamic nature of interrogation", *Law and Human Behavior*, vol. 40, No. 3 (June 2016); J.M. Kieckhafer, J.P. Vallano, & N. Schreiber Compo, "Examining the positive effects of rapport building: when and why does rapport building benefit adult eyewitness memory?" *Memory*, vol. 22, No. 8 (2014); U. Holmberg, & K. Madsen, "Rapport operationalized as a humanitarian interview in investigative interview settings" *Psychiatry, Psychology & Law*, vol. 21, No. 4 (2014).
  28. C.J. Dando, & G.E. Oxburgh, "Empathy in the field: towards a taxonomy of empathic communication in information gathering interviews with suspected sex offenders", *European Journal of Psychology Applied to Legal Context*, vol. 8, No. 1 (January 2016); Alison et al., "Why tough tactics fail" (joonealune märkus 26).

Need hõlmavad avatud, mittesuunavate küsimuste esitamist²⁹ ning seda, et intervjuerija annab inimesele võimaluse katkestusteta vabalt oma mälust sündmuse või teabe meeldetuletamiseks.³⁰

34. Strateegiliselt läbimõeldud küsitlemise korral on intervjuu keskmes olulised teemad, mille kohta teavet vajatakse. See tehnika võimaldab ka intervjuerijal selgitada välja, kas esitatud teave on kooskõlas varem kogutud teabega.³¹
35. Ulatuslik teadustöö näitab põhimõtteliselt, et kontakti loomisel põhinev mittesurvevastav intervjuerimine:
  - a. aitab kaasa intervjuerija ja intervjueritava suhetele;
  - b. hõlbustab teabe meenutamist;
  - c. suurendab esitatud teabe täpsust ja usaldusväärsust;
  - d. võimaldab kontrollida esitatud teabe tõepärasust;
  - e. suurendab rohkelt teavet sisaldavate ja siiraste tunnistuste tõenäosust;
  - f. vähendab valeinfo ja valeülestunnistuste saamise riski.

Õiguslikud alused

36. Peamised õigusnormid, millele need põhimõtted on üles ehitatud, tuginevad kindlalt rahvusvahelisele õigusele ning hõlmavad ümberlukkamatute imperatiivnormide, rahvusvahelise tavaõiguse, kokkulepetega võetud kohustuste ning rahvusvahelise, regionaalse ja riikliku õigussüsteemi nüansse. Need standardid kehtivad kõigile õigussüsteemidele ning on integreeritavad siseriiklikku õigusesse, mis võimaldab arvestada õiguslike menetluste mitmekesisusega.
37. Efektiivne intervjuerimine põhineb inimõiguste valdkonna rahvusvahelistel seadustel ja standarditel³² Järgmised õigusnormid on ülimalt olulised põhimõtetes kirjeldatud intervjuerimisraamistiku efektiivseks rakendamiseks praktikas:
  - a. kaitse piinamise ja väärkohtlemise eest (õigus inimlikule kohtlemisele);
  - b. kaitse meelevaldse vahistamise ja kinnipidamise eest (õigus vabadusele ja turvalisusele);
  - c. õigus süütuse presumptsioonile;

---

29. D. Walsh, & R. Bull, "What really is effective in interviews with suspects? A study comparing interviewing skills against interviewing outcomes", *Legal and Criminological Psychology*, vol. 15 (2010); M.B. Powell, R.P. Fisher, & R. Wright, "Investigative interviewing", in *Psychology and law: An empirical perspective*, N. Brewer, D. Kipling, & D. Williams, eds. (New York, NY, Guilford Press, 2005).

30. R.P. Fisher, & R.E. Geiselman, *Memory enhancing techniques for investigative interviewing: The cognitive interview*. (Springfield, IL, Charles C Thomas, Publisher, 1992); R. Paulo, P. Albuquerque, F. Vitorino, & R. Bull, "Enhancing the cognitive interview with an alternative procedure to witness-compatible questioning: category clustering recall" *Psychology, Crime, & Law*, vol. 23, No. 10 (2017); A. Memon, C.A. Meissner & J. Fraser, "The cognitive interview: a meta-analytic review and study space analysis of the past 25 years", *Psychology, Public Policy, & Law*, vol. 16, No. 4 (2010).

31. G. Nahari, & A. Vrij, "The verifiability approach: advances, challenges and future prospects" in *Handbook of Legal and Investigative Psychology*, R. Bull & I. Blandón-Gitlin, eds. (New York, NY, Routledge, 2019); P.A. Granhag & M. Hartwig, "The strategic use of evidence technique" in Granhag, Vrij & Verschuere, eds., *Deception Detection* (joonealune märkus 20); S. Oleszkiewicz, & S.J. Watson, "A meta-analytic review of the timing for disclosing evidence when interviewing suspects", *Applied Cognitive Psychology*, vol. 35, No. 2 (2020).

32. Eelkõige inimõiguste ülddeklaratsioon, ÜRO Peaassamblee 10. detsembri 1948 resolutsioon 217 A (III); kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt, ÜRO Peaassamblee 16. detsembri 1966 resolutsioon 2200 A (XXI).

- d. õigus vaikida ja õigus hoiduda sunnitud ennastsüüdistava teabe esitamisest;
  - e. õigus õiglasele kohtuprotsessile;
  - f. õigus kaitselisele diskrimineerimise eest.
38. Piinamise keeld on absoluutne, kõikidele riikidel siduv ning kehtib igas olukorras.³³ Survestavad intervjuerimismeetodid ja muu tegevus, mille eesmärk on intervjueritavat alandada, temas hirmu tekitada, temalt sunniviisiliselt või ähvardustega ülestunnistust saada – või muul viisil intervjueritava võimekust või hindamisvõimet vähendada – võivad olla käsitletavad piinamise või muu väärkohtlemisena.³⁴
39. Välistusklausel, mis on ise rahvusvahelise tavaõiguse ümberlükkamatu säte, on piinamise ja muu väärkohtlemise keelu lahutamatu osa. Välistusklausli kohaselt on piinamise või muu väärkohtlemise tulemusena saadud teabe või ütluste, sealhulgas süü tunnustamise või ülestunnistuse kasutamine mis tahes kohtumenetluses ebaseaduslik (välja arvatud seesuguses väärkohtlemises süüdistatavate isikute vastu tõendina, et kõnealune ütlus või teave anti või saadi).³⁵
40. Rahvusvahelise õigusega on sätestatud järgmised spetsiifilised ning üha edasi arenevad normid, millega tagatakse, et isikute vastu ei kasutata piinamist ega muud väärkohtlemist ega muid absoluutselt keelatud meetodeid, näiteks kadunuks jääma sundimist või kohtuväliseid meetmeid.
- a. Vahistamise, kinnipidamise või kinnipidamisasutuses hoidmise ajal jõu kasutamine on lubatud ainult juhul, kui see on rangelt vajalik, ning ainult juhul, kui teised meetmed ei ole efektiivsed või ei anna lootust, et saavutatakse soovitud tulemus. See peab olema seaduslik, proportsionaalne, põhjendatud eesmärgiga ning alati tuleb lugu pidada õigusest elule.³⁶
  - b. Elusäästvamate relvade kasutamise vajadust tuleb alati hoolikalt hinnata ning neid tuleb kasutada kontrollitult. Tulirelvi ei tohi kasutada, välja arvatud juhul, kui see on põhjendatud eesmärgil rangelt vajalik, ning ainult juhul, kui vähem ekstreemsete vahendite kasutamisest ei piisa vastavate eesmärkide saavutamiseks.³⁷
  - c. Kehalise karistuse ja ahelate, jalaraudade või elektriliste šokivööde kasutamine on valulik ja/või alandav ning igal juhul keelatud.³⁸

33. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 7; ÜRO piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni artikkel 2; 1949. aasta Genfi konventsioonide ühine artikkel 3.

34. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 16; A/71/298, punkt 44 (joonealune märkus 3); vt nt Euroopa Inimõiguste Kohus, *Selmouni vs. Prantsusmaa*, 28. juuli 1999 kohtuotsus nr 25803/94, punktid 102–105.

35. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 15, inimõiguste komitee üldine märkus nr 20, artikkel 7, piinamise või julma, ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise keeld, HRI/GEN/1/Rev.9 (1. köide), 10. märts 1992, punkt 12; A/HRC/25/60, piinamise eriraportööri 10. aprilli 2014 aruanne; vt ka CAT/C/GC/2, piinamisvastase komitee üldine märkus nr 2, artikli 2 rakendamine riikide poolt, 24. jaanuar 2008, punkt 6; vt nt CAT/C/30/D/219/2002, punkt 6.10.

36. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 2; aluspõhimõtted jõu ja tulirelvade kasutamise kohta õiguskaitsetöötajate poolt (aluspõhimõtted), 1990; A/RES/34/169, õiguskaitsetöötajate tegevusjuhend, 17. detsember 1979; A/RES/70/175 reegel 82, ÜRO standardsed miinimumreeglid kinnipeetavate kohtlemiseks (Nelson Mandela reeglid); A/HRC/RES/46/15, Inimõiguste Nõukogu 23. märtsi 2021 resolutsioon, punkt 14; vt ka E/CN.4/2004/56, piinamise eriraportööri aruanne, 2003, punkt 44.

37. Aluspõhimõtted, 1990; A/RES/34/169; A/HRC/46/15, punkt 12; vt ka CCPR/C/GC/36, inimõiguste komitee üldine märkus nr 36: artikkel 6, õigus elule, 3. september 2019, punkt 14.

38. Nelson Mandela reeglid 43 ja 47; A/RES/45/113 reegel 67, ÜRO vabaduse kaotanud alaealiste kaitse reeglid (Havanna reeglid), 14. detsember 1990.

- d. Liikumisvabadust piisavaid vahendeid ja meetodeid võib kasutada ainult viimase võimalusena ning nende kasutamine peab põhinema individuaalsel riskihindamisel. Need peavad olema õigustatud turvalisuse tagamise eesmärgi saavutamiseks võimalikult vähe isikut häirivad ning nende kasutamine peab olema seadusega reguleeritud ja dokumenteeritud – neid ei tohi kunagi kasutada karistusvahendina ja need tuleb ära võtta kohe, kui need ei ole enam vajalikud.³⁹
- e. Kõigi vabadusest ilmajätud isikute ajakohaste ametlike registrite ning vastavate registrikannete süstemaatiline koostamine ja säilitamine.⁴⁰
- f. Üksikvangistuse kasutamine peab olema rangelt seadusega reguleeritud. Seda võib kasutada ainult erakordsetel juhtudel viimase võimalusena, võimalikult lühikest aega ning ainult vastavalt pädeva asutuse loale. See ei tohi kunagi kesta kauem kui viisteist järjestikust päeva ning seda ei tohi kasutada psühhosotsiaalsete erivajadustega isikute, laste ega rasedate või rinnaga toitvate naiste korral.⁴¹
- g. Distsiplinaarmed ei tohi riivata inimväärikust, peavad olema seaduslikud ja proportsionaalsed, neid tuleb rakendada vastavalt protseduurilistele nõuetele ning need tuleb nõuetekohaselt dokumenteerida.⁴²

- 41. Kõigi inimeste füüsilise ja vaimse puutumatus kaitsmisel on väga tähtis roll õigusel isiklikule vabadusele ja turvalisusele. Õigus vabadusele tähendab, et ühtki isikut ei tohi meelevaldselt vahistada ega kinni pidada. Kadunuks jääma sundimine, salajane kinnipidamine ja pikaajaline suhtlemisvõimaluseta kinnipidamine on meelevaldne ning igal juhul rahvusvahelise õiguse alusel täielikult keelatud meetodid.⁴³
- 42. Kriminaalmenetluses kahtluselustena intervjueritavatelt või süüdistatavatelt isikutelt võetakse sageli vabadus. Ametiasutused peavad tagama, et selliseid isikuid koheldakse jätkuvalt inimlikult ning nende kohtlemine kinnipidamisasutuses ja kinnipidamise tingimused vastavad rahvusvahelise õiguse sätetele, sh ÜRO standardsetele miinimumreeglitele kinnipeetavate kohtlemiseks (nn Nelson Mandela reeglid).⁴⁴
- 43. Kinnipidamine, vahistamine ja vabaduse võtmine peab alati olema seaduslik ning see tuleb läbi viia õigusaktides selgelt sätestatud alustel ja menetluste abil ning vastavalt rahvusvahelise õiguse sätetele, st kohtumääruse või tuvastatud tõenäolise põhjuse alusel. Vahistamine või vabadusevõtmine peab alati olema vajalik, proportsionaalne ning viimase võimalusena kasutatav meede. Ainult intervjuu läbiviimine või uurimise edasiviimine ei ole politsei või õigusasutuse jaoks piisav õigustatud alus isikult vabaduse võtmiseks.⁴⁵

39. Kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuete nõuded 47 ja 48; A/RES/43/173, 9. detsembri 1998. aasta põhimõtted mis tahes viisil kinnipeetavate või vangistatud isikute kaitsmise kohta (põhimõtted).

40. 2007. aasta kõigi isikute kaitsmist kadunuks jääma sundimise eest käsitleva rahvusvahelise konventsiooni (kadunuks jääma sundimise konventsioon) artikli 17 lõige 3; A/HRC/RES/31/31, Inimõiguste Nõukogu 24. märtsi 2016. aasta resolutsioon, punkt 9.

41. Nelson Mandela reeglid 37, 43, 44, 45; inimõiguste komitee üldine märkus nr. 20, punkt 6; A/66/268, piinamise eriraportööri aruanne, 2011; A/C.3/65/L.5 reegel 22, ÜRO 6. oktoobri 2010 reeglid, mis käsitlevad naisvangide kohtlemist ja naiskurjategijatele määratavaid vabadusekaotuseta karistusi (Bangkoki reeglid); Havanna reegel 67.

42. Kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuete nõuded 36 ja 37; põhimõtete põhimõte 30.

43. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 9 lõige 1; kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikkel 17; ÜRO 20. novembri 1989. aasta lapse õiguste konventsiooni artikli 37 punkt b.

44. Kinnipeetavate kohtlemise miinimumnõuded; A/HRC/RES/46/15, punkt 6.

45. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 9 lõige 1; kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikkel 17.

44. Inimese vahistamise ja kinnipidamise otsus peab alati põhinema konkreetse isiku asjaolude hindamisel ning põhjendatud alustel arvata, et vastav isik võib õigusemõistmisest kõrvale hoiduda, tõendeid hävitada, tunnistajaid mõjutada või uusi kuritegusid toime panna. Asjaomased asutused peavad kaaluma, kas tuvastatud riske saab leevendada vabadusevõtmise alternatiividega, mis ei hõlma kinnipidamist. Kahtlusluse või süüdistatava vabastamisel võib rakendada vajalikke, proportsionaalseid ja mittediskrimineerivaid meetmeid, mille eesmärk on hoida ära konkreetse isikuga kaasnevaid riske, näiteks meetmeid, millega tagatakse isiku osalemine kohtuprotsessil või intervjuudele ilmumine. Isiku võib vabastada teatud tingimustel (nt tingimusel, et tasutakse kautsjon), ent need peavad olema nii vähe piiravad kui konkreetsete tuvastatud riskide leevendamise tagamiseks võimalik ning mittediskrimineerivad.⁴⁶
45. Süütuse presumptsiooni kohaselt tuleb kahtlustatavaid ja süüdistatavaid pidada süütuks, kuni nad on kohtus süüdi tunnistatud. See tähendab, et inimese süü tõendamise kohustus ilma mõistliku kahtluseta lasub prokuratuuril, kes peab kohtus esitama veenvaid tõendeid.⁴⁷ Oma töös nimetatud õiguspõhimõttest kinni pidades suurendavad intervjuerijad ka kogutud teabe täpsuse ja usaldusväärsuse tõenäosust ning seaduslike ja kohtumenetluses kasutamiseks sobivate tõendite saamise tõenäosust.
46. Süütuse presumptsiooniga käivad lahutamatu kaasas õigus vaikida ning kaitse sunnitult ennastsüüdistavate ütluste andmise eest. See garanteerib ametiasutuste poolt küsitletavatele isikutele õiguse hoiduda enda vastu ütluste andmisest või mis tahes muul põhusel keelduda kommenteerimisest või vastamisest. Kahtlusluse või süüdistatava vaikimine ei tohi mõjutada kohtus tema süü või süütuse väljaselgitamist ega tema õigust süütuse presumptsioonile.⁴⁸
47. Asutused peavad tagama kõigile intervjueritavatele nende inimõigused ilma mis tahes negatiivsete tagajärgedeta ning nende diskrimineerimisvaba kohtlemise.⁴⁹ Diskrimineerimiseta kohtlemise efektiivne rakendamine tagab kõigi intervjueritavate võrdsuse seaduse ees, nende lugupidava kohtlemise ja nende võimaliku haavatavas olukorras olemisega arvestamise ning vastava kaitse.
48. Käesolevas osas väljatoodud õiguslikud põhiprintsiibid on ka mitmesuguste tähtsate õiguslike ja menetluslike väärkohtlemise ja muu vägivaldse kohtlemise vastaste kaitsemeetmete alus. Need kaitsemeetmed on kõikehõlmava intervjuerimise protsessi lahutamatu osa. Efektiivselt rakendamise korral kaitsevad need intervjueritava inimõigusi⁵⁰ ning tagavad intervjuude käigus saadud teabe usaldusväärsuse.

---

46. A/RES/45/110, ÜRO 2. aprilli 1991 standardsed miinimumnõuded mittevabaduskaotuslike meetmete kohta (Tokyo reeglid); vt ka ÜRO Pagulaste Ülemvoliniku juhised varjupaigataotlejate kinnipidamisele esitatavate nõuete ja tingimuste ning kinnipidamise alternatiivide kohta, 4. juhis, 2012; ÜRO narkootikumide ja kuritegevuse büroo 2007. aasta „Vangistuse alternatiivide aluspõhimõtete ja lootustandvate meetodite käsiraamat“ (Handbook on Basic Principles and Promising Practices on Alternatives to Imprisonment), lk 17–24.

47. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõige 3; CCPR/C/GC/32, inimõiguste komitee üldine märkus nr 32: artikkel 14, õigus võrdsusele kohtute ees ning õiglasele kohtumenetlusele, 23. august 2007, punkt 30.

48. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 6 lõige 2 ja artikli 14 lõige 3; Rahvusvahelise Kriminaalkohtu Rooma statuudi artikli 55 lõike 2 punkt b, 17. juuli 1998; Nelson Mandela reegel 111; põhimõtted 15 ja 24; vt ka Euroopa Inimõiguste Kohus, John Murray vs. Ühendkuningriik, kohtuotsus nr 18731/91, punkt 45.

49. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 2 lõige 1; inimõiguste komitee üldine märkus nr 18: mittediskrimineerimine, vastu võetud kolmekümne seitsmendal istungil, 10. novembril 1989.

50. A/HRC/RES/31/31; vt ka R. Carver & L. Handley, *Does Torture Prevention Work?* (Liverpool, UK, Liverpool University Press, 2016).

Ametieetika alused

49. Efektiivsed intervjuerijad peavad pidama kinni kõige rangematest eetikanõuetest. Sobiva käitumise eesmärk, väärtused ja ootused sobiliku käitumise suhtes on toodud välja õiguskaitseasutuste ja teiste teavet koguvate asutuste ametieeskirjades, näiteks eetikakoodeksites või ametialase käitumise koodeksites.⁵¹ Sellised nõuded ametialasele käitumisele peaksid reguleerima kõiki ametniku ülesannete aspekte, sealhulgas intervjuerimist, vastavalt rahvusvahelistele õiguslikele kohustustele.
50. Iga intervjuerija peab võtma endale kohustuse viia intervjuud läbi eetilisel. Põhimõtteid ei tohi kiiruse huvides kõrvale jätta ka siis, kui intervjuerija on suure surve all (nt aja piiratuse tõttu või kuna temalt nõutakse tulemusi). Intervjuerijad peavad seaduse kohaldamisel endale antud võimu kasutades püüdma saavutada vankumatu ja kaitstava tulemuse, mis läbiks eetilise, õigusliku ja üldsuse kontrolli.
51. Õiguskaitseasutuste ametnike ametieetikakoodeksites rõhutatakse lugupidamise, õigluse ja aususe kui iga intervjuu alustalade tähtsust.
  - a. Lugupidamine hõlmab seadusest, inimese õigustest ja väärikusest ning teabe kogumise protsessi usaldusväärsusest lugupidamist. Samuti hõlmab see lugupidamist inimese sõltumatuses, sealhulgas iga intervjueritava õigusest ise otsustada, kas ta räägib või mitte.
  - b. Õiglus tähendab, et intervjuerijad kohtlevad intervjueritavaid õiglaselt, erapooletult ja diskrimineerimata. Õiglus tähendab alati, ka provokatsiooniga silmitsi seistes enda kontrollimist ja professionaalseks jäämist ning kõigi isiklike seisukohtade kõrvalejätmist.
  - c. Ausus tähendab intervjueritavate siirast ja ausameelset kohtlemist. Intervjuerijad ei eksita ega peta intervjueritavaid valede, ebaõigesti esitatud teabe, liialdustega pooltõdedega ega muul viisil.
52. Ametnikud peavad riigivõimu alati kasutama seaduslikult, õiglaselt ja vastutustundlikult. Iga ametikohustusi täites toime pandud õigusvastane tegu on võimu kuritarvitamine. Ka ebaetiliste tegude, näited valetamise või manipuleerimise korral võib olla tegemist võimu kuritarvitamisega.
53. Intervjuerijate eetiline kohustus on kasutada kõige efektiivsemaid meetodeid, millega tagatakse intervjueritavate õiguste ja väärikuse kaitse ning protsessi usaldusväärsus. Intervjuerijatel on sellest tulenevalt kohustus vältida survestavat taktikaid, kuna need tekitavad intervjueritavatele kahju, takistavad täpse teabe kogumise eesmärgi saavutamist ning võivad olla käsitletavad inimõiguste rikkumisena.

---

51. Vt nt A/RES/34/169; Rahvusvaheline Politseijuhtide Assotsiatsioon (International Association of Chiefs of Police (IACP)), õiguskaitseasutuste eetikakoodeks, oktoober 1957; Lõuna-Aafrika Regionaalne Politseijuhtide Koostööorganisatsioon (Southern African Regional Police Chiefs Co-operation Organisation (SARPCCO)), Harare 31. augusti 2001 resolutsioon SARPCCO politseiametnike tegevusjuhendi kohta; Rec (2001)10, Euroopa politseieetika koodeks, Euroopa Nõukogu, 19. september 2001.

◀ 2. põhimõte ▶

Praktika

Efektiivne intervjuerimine on kõikehõlmav protsess täpse ja usaldusväärse teabe kogumiseks, rakendades seejuures asjakohaseid õiguslikke kaitsemeetmeid.

Kõikehõlmav protsess

54. Efektiivne intervjuerimine on protsess, mitte ühekordne sündmus. See hõlmab uurimisasutuse või teavet koguva asutuse ja küsitletava isiku kõiki vestluskordi. See algab inimese tuvas-tamisega isikuna, kellelt ametnik soovib teavet saada, jätkub kogu intervjuu läbiviimise protsessi jooksul ning lõpeb siis, kui intervjuerija on protsessi hinnanud ja tulemusi analüüsinud. Intervjueritava kohtlemine selle protsessi käigus – enne ja pärast mis tahes intervjuu läbiviimist ning selle ajal – on protsessi aususe tagamise ülimalt tähtis osa.
55. Intervjuerimine on keerukas kohandatav protsess, mis hõlmab inimesi, inimkäitumist ning inimõigusi. Protsessi mõjutavad keskkonnatingimused ning selle tulemused võivad sõltuda intervjuerija ja kõigi kaasatud asutuste tegevusest. Seetõttu keskendub intervjuerija teabe kogumisele, mitte ülestunnistuse saamise eesmärgile, ning läheneb protsessile usaldusväärse ja täpse teabe saamiseks paindlikult, mitte lineaarselt. Iga intervjuu on ka erinev, seega peavad intervjuerijad kasutama oma ametiteadmisi otsustamiseks, kuidas menetlusega konkreetsel hetkel edasi minna, ent käesolevatest põhimõtetest tuleb alati kinni pidada.
56. Intervjuud ei toimu eraldiseisvana, vaid on laiemal uurimise või teabe kogumise protsessi osa. Intervjuu läbiviimisel juhendatakse uurimise eesmärkidest ning muudest olemasolevatest tõenditest. Intervjuu käigus kogutud teavet võib omakorda kasutada laiemal uurimise eesmärkide ja strateegiate korrigeerimiseks ning isegi uute uurimisliinide avamiseks. Intervjuude käigus saadud teave võib olla äärmiselt oluline, sest see annab tavaliselt aluse järgnevate otsuste tegemiseks, näiteks süüdistuse esitamise kohta, ning seda võib esitada kohtu- või muudes menetlustes olulise tõendina.

57. Efektiivse intervjuu protsess hõlmab tavaliselt järgmist:
- põhjalik ettevalmistus ja planeerimine;
  - kogu protsessi vältel vajalike kaitsemeetmete rakendamise tagamine;
  - avatud suhtumine, sh eelarvamustest hoidumine;
  - mittesurvevõtte keskkonna loomine;
  - kontakti loomine ja säilitamine;
  - seadusliku ja teaduslikult tõestatud küsitlusmeetodite kasutamine;
  - aktiivne kuulamine ning intervjueritaval vabalt ja täielikult rääkida võimaldamine;
  - kogutud teabe ja intervjuu protsessi hindamine ning analüüs.

Täpne ja usaldusväärne teave

58. Intervjuu eesmärk on alati saada intervjueritavalt täpset ja usaldusväärset teavet, eesmärk ei ole kunagi kinnitada intervjuerija arvamust selle kohta, mis võis juhtuda, või survestada intervjueritavat teavet jagama. Täpne ja usaldusväärne teave annab uurimist ja teabe kogumise protsessi läbiviivatele asutustele aluse õigete otsuste tegemiseks.
59. Intervjuust täpse teabe ootamine tähendab, et intervjuerijad soovivad sündmuste võimalikult vigadevaba kirjeldust. Mälestus sündmusest võib olla habras, ebatäiuslik, puudulik ning kiiresti kaduda. Seega peaksid intervjuerijad püüdma koguda ja dokumenteerida uuritava sündmuse käigus juhtunu kirjelduse, mis on võimalikult faktiline ja terviklik, väljajätmistele ning moonutusteta.
60. Püüdlus intervjuu käigus usaldusväärset teavet koguda tähendab, et takistuste ja survestamiseta antud tunnistus on tõenäoliselt usaldusväärne ega muutu kontrollimise käigus, näiteks järgneva kohtumenetluse käigus.

Õiguslikud kaitsemeetmed

61. Rahvusvahelistest õigusnormidest tulenevad õiguslikud ja menetluslikud kaitsemeetmed on intervjuerimisprotsessi tähtis osa. Nende efektiivne rakendamine enne ja pärast intervjuud ning selle ajal aitab protsessi edukalt läbi viia, tagades inimõiguste järgimise ning suurendades saadud teabe usaldus- ja tõendusväärtust. Need suurendavad professionaalsete ja efektiivsete intervjuude läbiviimise ning kogu teabe kogumise ja kohtumenetluse käigus õiglase kohtlemise nõuetest kinnipidamise tõenäosust. Seetõttu on institutsioonide, sealhulgas intervjuerijate huvides tagada intervjueritavate väärkas kohtlemine ning asjaomastest õigusnormidest kinnipidamine, sest see annab õiguspäraseid tulemusi.
62. Institutsioonid peavad tagama kogu intervjuerimisprotsessi käigus järgmiste kaitsemeetmete efektiivse rakendamise:⁵²

---

52. A/HRC/RES/31/31; A/HRC/RES/46/15, punktid 4 ja 5.

- a. õigus teabele oma õiguste kohta;
- b. õigus vaikida;
- c. õigus saada vahistamise ajal teavet vahistamise põhjuste ning kahtlustuse kohta;
- d. võimalus kasutada tõlki;
- e. õigus sugulasele või kolmandale isikule oma kinnipidamisest teatada;
- f. õigus kasutada advokaati, sealhulgas õigusabi korras;
- g. õigus arstiabile ning sõltumatule arstlikule läbivaatusele;
- h. õigus välismaailmaga ühendust võtta;
- i. kinnipeetavate registreerimine;
- j. kogu intervjuu salvestamine;
- k. õigus intervjuu protokollile läbivaatamisele ning allkirjastamisele;
- l. õigus kohe kohtuniku või muu õigusasutuse ette viimisele;
- m. juurdepääs efektiivsetele ja sõltumatutele kaebuste esitamise mehhanismidele ning järelevalvele.

Enne intervjuud – mittesurvetava keskkonna tagamine

63. Inimõiguste aus hoidmine ja tagamine alates esimesest intervjueritava ja ametiasutuste kokkupuutest on mittesurvetava keskkonna loomiseks äärmiselt tähtis. See võimaldab õiguskaitseasutustel, luureteenistusel, riigikaitse- ja sõjaväeametnikel luua tingimused, mis soodustavad intervjuu käigus täpse ja usaldusväärse teabe kogumist, täita riigi rahvusvahelisest õigusest tulenevaid kohustusi ning kaitsta intervjueritava õigusi.
64. Ebaseaduslik ja ebaprofessionaalne käitumine ning vastutuse mittevõtmine kokkupuute varastes etappides võivad õigusemõistmise protsessi üldise käigu pöördumatult rikkuda.
65. Stereotüübid ja eelarvamused võivad intervjuu rikkuda ning takistada intervjuudest täpse teabe saamiseks vajaliku avatud ning kontakti loomisel põhineva lähenemise kasutamist. Intervjuerijad peavad olema väga eneseteadlikud, et mitte lasta intervjueritava isiku, omaduste või taustaga seotud eelarvamustel, mida intervjuerija võib, aga ei pruugi endale teadvustada, küsitlemise protsessi ja saadud teabe tõlgendamist mõjutada.
66. „Mitteametlikke vestlusi“,⁵³ millega kaasneb ametlike intervjuude läbiviimisest ja kaitsemeetmete rakendamisest hoidumise risk, ei tohi kasutada. Kui vahistamise otsus on tehtud, peaksid ametnikud potentsiaalsetele intervjueritavale väljaspool ametlike intervjuude konteksti esitama vaid mõned piiratud küsimused, näiteks tema vahistamise ning kinnipidamisega seotud protseduurideks vajalike isikuandmete või eluloandmete tuvastamiseks.
67. Ebaseadusliku või ebainimliku kohtlemise risk on eriti suur isiku kinnipidamisel või vahistamisel ja enne ametlikult tunnustatud kinnipidamiskohta saabumist. Selle perioodiga seonduvate riskide seas on liigne jõu kasutamine, liikumist piiravate vahendite väärkasutamine, ettevalmistuseta survestav küsitlemine ning vajalikust pikemaajalisem transpordivahendis kinnipidamine, mis võivad kõik olla käsitlevatavad piinamisena.⁵⁴

53. See kehtib mis tahes ametniku ja kahtlustatava, tunnistaja, kannatanu või teise isiku ametliku intervjuu välisele suhtlusele.

54. Vt A/72/178, piinamise eriraportööri aruanne, 20. juuli 2017.

68. Kui isiku kinnipidamise otsus on tehtud, peavad ametiasutused tagama vastava isiku viivitamata toimetamise ametlikult tunnustatud kinnipidamiskohta. Kinnipeetava intervjuerimiseks kinnipidamiskohta (või mõnda teise kohta, näiteks kohtusse) või kinnipidamiskohast ära toimetamine peab alati toimuma inimlikult, turvaliselt ja ohutult. Kinnipeetavate turvalise transpordiga seotud kordadega peaks kaasnema täielik ja nõuetekohane dokumenteerimine ametlikus registris, millega tagatakse iga inimese kinnipidamise andmete registreerimine ning mis hõlmab näiteks teavet vabaduse võtmise aja kohta, isiku kinnipidamise eest vastutavate isikute kohta, tema seisundi kohta saabumisel ning kinnipidamiskohta saabumise aega.⁵⁵
69. Väärkohtlemisel või nõuetele mittevastavatel tingimustel sel esialgsel perioodil võib olla uurimisele ja kõigile edasistele intervjuudele negatiivne mõju: intervjueeritavad ei pruugi olla valmis rääkima ning võivad kannatada negatiivsete kognitiivsete või füüsiliste mõjude all, mis vähendavad nende võimet oma õigustest täielikult aru saada ja neid kasutada ning ka võimet täpset ja usaldusväärset teavet anda. Sel perioodil intervjueeritava inimõiguste ja väärkuse tagamine on ametnike seaduslik kohustus ning aitab tagada kõigi järgnevate protseduuride usaldusväärsuse.
70. Isikute kinnipidamise korral enne intervjuerimist või intervjuude vahel peavad asutused tagama tema hoidmise tingimustes, milles neile on kogu aeg tagatud inimõigused ning väärkas kohtlemine. See hõlmab nende toidu, vee, temperatuuri ja piisava puhkusega seotud põhivajaduste rahuldamist.⁵⁶
71. Intervjuud ei tohi olla liiga pikad ja need tuleb läbi viia mitteähvardavas, inimõiguste nõuetele vastavas keskkonnas,⁵⁷ kus pööratakse tähelepanu isiku privaatsusele ja ohutusele. Intervjueeritavale tagatud optimaalsed tingimused võivad soodustada keskendumist, kontakti loomist, tõhustada suhtlust ning hõlbustada usaldusväärset meenutust.

Intervjueeritavale vajaliku teabe jagamine

72. Intervjueeritava käekäigu vastu huvi üles näitamine alates esimesest kokkupuutest on esimene võimalus usalduse ja kontakti loomiseks. See on tõenäolisem siis, kui intervjueeritavale selgitatakse varakult ja selgesõnaliselt, miks teda küsitletakse, missugused formaalsused sellega kaasnevad ning kuidas intervjuu läbi viiakse. Protseduuride ja tõenäoliste toimingute selgitamine annab varakult võimaluse näidata välja siirust, vähendada määramatust, olla lugupidav ja tähelepanelik ning soodustada usaldust.⁵⁸

---

55. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikkel 17.

56. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 16; A/HRC/RES/46/15 punkt 6; vt ka CPT/Inf (2019)9, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 28. üldaruanne, aprill 2019, punkt 80; inimõiguste ja rahvaste õiguste Aafrika komisjon, vahistamise, politseivalve all hoidmise ja kohtueelse kinnipidamise Aafrika suunised (Guidelines on the Conditions of Arrest, Police Custody and Pre-Trial Detention in Africa) (Luanda suunised), 28. juuli 2016, reegli 4 punkt e; Ameerika Inimõiguste Komisjon, Ameerika vabadusest ilmajäetud isikute kaitse põhimõtted ja hea tava (Principles and Best Practices on the Protection of Persons Deprived of Liberty in the Americas), vastu võetud komisjoni 131. korralisel istungiperioodil, mis toimus 3.–14. märtsil 2008, XI põhimõte.

57. A/HRC/RES/31/31, punkt 12.

58. C.J. Place & J.R. Meloy, "Overcoming resistance in clinical and forensic interviews", *International Journal of Forensic Mental Health*, vol.17, No. 4 (2018).

73. Kelleltki vabaduse võtmisel peavad kinnipidavad asutused isikule selgelt selgitama, mis toiming (nt vahistamine) leiab aset ning mis on seda toimingut õigustavad seaduslikud ja faktilised alused,⁵⁹ ning andma talle tema õiguste kohta selgelt teavet.⁶⁰ nipidav asutus peab rakendama kõiki meetmeid tagamaks, et isik saab kogu protsessi jooksul aru kinnipidamise põhjustest ja oma õigustest, kaasa arvatud sellest, kuidas oma õigustele juurdepääs saada ning neid sisukalt kasutada.
74. Õigus kinnipidavalt asutuselt vahistamise põhjuste kohta teavet saada kehtib sõltumata sellest, kas vahistamine toimub ametlikult või mitteametlikult, ja sõltumata isikult vabaduse võtmise põhjustest. Vahistamise põhjuste ja süüdistuste kohta teabe jagamine kaitseb meelevaldse vahistamise eest ning võimaldab isikul juhul, kui ta arvab, et tema vahistamise põhjused on alusetud, kehtetud või muul moel õigusvastased, vahistamise seaduslikkust vaidlustada ja oma vabastamist taotleda. See võimaldab ka inimesel esitada oma tingimuste ja kohtlemise kohta kinnipidamise ajal kaebusi ning nende muutmise taotlusi.
75. Teavet intervjueritava õiguste ja nende kasutamise võimaluste kohta tuleb vahistamisel esitada suuliselt, selges, mittetehnilises ja täpses keeles ning kinnipidamisasutusse saabumisel kinnipidava asutuse poolt ka kirjalikult, isikule arusaadavas keeles ja vormis. Vahistatud isik peab allkirjastama kirjaliku vormi, millel on välja toodud tema õigused, ning tal peab olema võimalik saada koopia allkirjastatud vormist.
76. Kõigile intervjueritavatele, kes ei kõnele või ei mõista ametiasutuste kasutatavat keelt, sealhulgas sensorsete puuetega, näiteks nägemis-, kuulmis- või muude puuetega inimestele tuleb tagada professionaalse ja sõltumatu tõlgi abi. Tõlkimine tuleb tagada kohe ja kogu intervjuuprotsessi jooksul, eelkõige siis, kui vahistatud isikutele selgitatakse nende õigusi ja kui nad soovivad kasutada oma advokaadi või arsti või meditsiinitöötaja poole pöördumise õigust.⁶¹

Pere või kolmandate isikute teavitamine

77. Üks kinnipeetava käsutuses olev kaitsevahend on õigus teatada oma kinnipidamisest, kinnipidamiskohast ja kinnipidamise asjaoludest kohe pereliikmele, sõbrale või mõnele teisele soovitud isikule.⁶² Kinnipidav asutus vastutab kinnipeetava ja kolmandate isikute vahelise suhtluse võimaldamise eest ning registreerib, keda ja millal teavitati. See välismaalimaga ühenduse võtmise võimaluse andmine on seaduslik kohustus ning ka võimalus kinnipeetavaga usalduse ja kontakti loomiseks.
78. Institutsioonid võivad kolmanda isiku teavitamist edasi lükata ainult erakordsetel juhtudel ning ainult juhul, kui viivitus on seadusega lubatud ning uurimise ohustamise vältimiseks vajalik (näiteks tõendite hävitamise või kaasosaliste põgenemise vältimiseks).

59. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 9 lõike 2; A/HRC/RES/31/31, punkt 6; A/HRC/46/15, punkt 4.

60. A/HRC/RES/31/31, punkt 6; A/HRC/RES/46/15, punkt 4; põhimõte 13.

61. A/HRC/RES/31/31, punkti 12 lõige d; A/HRC/RES/46/15, punkt 4; Nelson Mandela reegli 55 lõige 2; põhimõte 14; vt ka A/RES/67/187, ÜRO 20. detsembri 2012 põhimõtted ja suunised juurdepääsu kohta tasuta õigusabile kriminaalõiguse süsteemides (põhimõtted ja suunised õigusabi kohta), punkti 42 lõige d.

62. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikli 17 lõike 2 punkt d; A/HRC/RES/31/31, punkt 5; põhimõtted 16 ja 19.

Viivituse põhjused tuleb üksikasjalikult dokumenteerida, need peavad olema vabadusest ilmajäetud isikule ja tema kaitsjale kättesaadavad, prokurör, kohtunik või mõni teine asjakohane vanemametnik peab need heaks kiitma ning viivituse jätkamise vajadust ja selle proportsionaalsust tuleb kohtulikult kontrollida.⁶³

79. Vahistatud või kinnipeetud välisriikide kodanikele tuleb kohe rääkida nende õigusest suhelda oma päritoluriigi konsulaar- või diplomaatilise esindusega ning varjupaigataotlejaid tuleb teavitada nende õigusest pöörduda asjaomaste rahvusvaheliste asutuste poole.⁶⁴ Kinnipidav asutus peab võimaldama vastavat kontakteerumist.

Advokaadi kasutamise võimalus

80. Intervjueritavatel kinnipeetavatel on sõltumata nende staatusest või ametlikust määratlusest enne ametiasutuste poolt küsitlemist õigus advokaadile, sealhulgas riigi õigusabi kasutamisele. See õigus kehtib alates vabadusevõtmise algusest.⁶⁵
81. Advokaadi kasutamise võimalus on lahutamatult seotud õiguste kaitsega, piinamise ja muu väärkohtlemise tõkestamisega ning aitab kaitsta intervjueritavat ennastsüüdistavate ütluste andmise eest.
82. Intervjueritaval on õigus valida endale ise advokaat või lasta endale riigi õigusabi korras määrata tasuta advokaat, kui see on õigusemõistmise huvides vajalik.⁶⁶ Tal on õigus oma advokaadiga enne intervjuud privaatselt piisavalt nõu pidada. Kinnipidamisasutuse ametlikud peavad võimaldama intervjueritava advokaadil intervjuerijaga kokkulepitud ajal (kui intervjuerija ei ole kinnipidamisasutuse töötaja) õigeaegselt kohal viibida.⁶⁷
83. Kui intervjueritav soovib advokaadi juuresolekut, ei tohi intervjuu – või niinimetatud „mitteametlikud vestlused“ – aset leida enne, kui intervjueritav on oma advokaadiga kokku saanud, ning see ei tohi toimuda advokaadi juuresolekuta.
84. Intervjueritavad võivad advokaadi kasutamise õigusest loobuda. Juhul kui intervjueritav otsustab advokaadi kasutamise õigusest loobuda, peab see loobumine olema vabatahtlik ja nõuetekohaselt dokumenteeritud ning kinnipeetu peab vastava loobumisakti allkirjastama. Advokaadi kasutamise õigusest loobunud isikule tuleb arusaadavalt selgitada, et loobumise saab igal ajal tagasi võtta.⁶⁸
85. Kinnipeetud laste korral, keda intervjueritakse kahtlusalusena, on advokaadi juuresviibimine kohustuslik.⁶⁹

63. Põhimõte 16.4; õigusabi andmise põhimõtted ja juhised, punkti 43 lõige e.

64. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikli 17 lõike 2 punkt d; A/HRC/RES/31/31, punkt 4; põhimõte 16.2.

65. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõike 3 punkt d; põhimõte 17.

66. Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikli 14 lõike 3 punkt d; õigusabi andmise põhimõtted ja juhised.

67. Õigusabi andmise põhimõtted ja juhised, punkti 43 lõige d; põhimõte 18.3; CCPR/C/GC/32, punkt 34.

68. Õigusabi andmise põhimõtted ja juhised, punkti 43 lõige b.

69. Lapse Õiguste Konventsiooni artikli 37 punkt d ja artikli 40 lõike 2 punkti b alapunkt ii; vt ka Lapse Õiguste Komitee, CRC/C/GC/10, üldine märkus nr 10 (2007), laste õigused alaealiste kohtusüsteemis, 25. aprill 2007, punktid 49–50.

Arstliku kontrolli kasutamise võimalus ja juurdepääs tervishoiuteenustele

86. Ametiasutused on kohustatud kaitsma kõigi vastavas asutuses kinnipeetavate inimväärikust ja tervist. Kinnipeetavatele tuleb alates vabaduse võtmise hetkest viivitamatult selgelt tagada õigus pöörduda arsti poole ning õigus sõltumatu tervishoiutöötaja arstlikule kontrollile. Kinnipidav asutus vastutab ka kinnipeetavatele arstiabi võimaldamise eest kogu kinnipidamise perioodil.⁷⁰
87. Arst või mõni teine meditsiinitöötaja peab dokumenteerima vahistatud või kinnipeetud isiku füüsilise ja vaimse seisundi kinnipidamisasutusse saabumisel, sealhulgas vahistamise või kinnipidamisasutusse toimetamise käigus liigse jõu kasutamise tunnused või kaebused. Kui kinnipeetav seda nõuab või kinnipeetava piinamise või muu väärkohtlemise ohvriks langemise kahtluse või tunnuste korral tuleb vastavalt Istanbuli protokollile viivitamatult viia läbi arstlik kontroll.⁷¹ Kontrolli läbiviiv meditsiinitöötaja ei tohi olla kinnipidamisasutuse või õiguskaitseasutuse töötaja ega sellest funktsionaalselt sõltuv isik. Enne arstlikku kontrolli toimumist ei tohi läbi viia ühtki intervjuud.
88. Arstlik kontroll peab olema kinnipeetavale tasuta ning selle peab läbi viima asjakohase ja piisava väljaõppega erapooletu ja sõltumatu tervishoiutöötaja. Asutused peavad tagama, et kontrollis osalevad meditsiinitöötajad on läbivaadatava isiku eelistatud soost. Tervishoiutöötajad peavad enne kontrolli ja analüüsimist ning selle ajal või ravi käigus veenduma, et kinnipeetavad on selleks vabatahtlikult teadliku nõusoleku andnud. Erivajadustega inimestele teabe esitamiseks viisil või kujul, mis võimaldab neil vabatahtlikult teadliku nõusoleku anda, tuleb rakendada erimeetmeid.⁷²
89. Kõik arstlikud läbivaatused tuleb viia läbi väljaspool õiguskaitseasutuse töötajate kuuldeulatust ja vaatevälja. Erakorralistel juhtudel, kui tervishoiutöötaja seda soovib, võib kaaluda spetsiaalsete turvameetmete rakendamist, näiteks ametniku paigutamist telefonikõne kaugusele või vaatevälja, ent alati väljapoole kuuldeulatust. Vastavad korraldused võib panna kirja nii arstliku kontrolli kui ka kinnipidamise dokumentidesse. Liikumisvabadust piiravate vahendite kasutamist tuleb tervisekontrolli käigus vältida ning see peab alati põhinema tervishoiutöötaja hinnangul olukorra turvalisuse kohta.⁷³
90. Kõik kinnipeetava vaimset või füüsilist tervist puudutavad tähelepanekud tuleb dokumenteerida, kinnipeetavale ja tema advokaadile kättesaadavaks teha ning need peavad vajaduse korral ka hiljem kohtumenetluses kättesaadavad olema. Kinnipeetaval või kahtlusalusel on õigus pääseda ligi arstliku kontrolli ja ravi andmetele. Terviseandmete konfidentsiaalsuse tagamise nõudest tuleb rangelt kinni pidada ning haiguslugudele ja vigastuste raportitele

70. A/RES/34/169, artikkel 6; põhimõtete põhimõte 24; vt ka A/RES/37/194, ÜRO Peaassamblee 18. detsembril 1982 vastuvõetud meditsiinieetika põhimõtted seoses vangide kaitsmisega piinamise eest (1983) (meditsiinieetika põhimõtted).

71. ÜRO inimõiguste ülemvoliniku büroo töhusa uurimise käsiraamat ning piinamise ja muul julmal, ebainimlikul või alandaval moel kohtlemise või karistamise dokumentatsioon (Istanbuli protokoll), 2004, HR/P/PT/8/Rev.1.

72. Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikli 25 punkt d; Maailma Arstide Liidu patsientide õiguste Lissaboni deklaratsioon (Declaration of Lisbon on the Rights of Patients) (Lissaboni deklaratsioon), mis võeti vastu 1981. aasta septembris/oktoobris, parandati 1995. aasta septembris, toimetati 2005. aasta oktoobris ning kinnitati uuesti 2015. aasta aprillis; Istanbuli protokoll, punktid 63–64.

73. Istanbuli protokoll, punktid 6, 82.

võib juurdepääs olla ainult meditsiinitöötajatel ning isikutel, kellel on vaja vastavate andmetega tutvuda.⁷⁴

91. Intervjueritavad peavad olema selleks piisavalt heas füüsilises ja psühholoogilises seisundis. Sobilik tervislik seisund aitab oluliselt kaasa kontakti ja usalduse loomisele ja informatsiooni meenutamisele mälust.⁷⁵ Traumatiseeritud, endast väljas, kurnatud, joobeseisundis või muul moel nõrgestatud seisundis isiku intervjuerimine võib põhjustada isikule uue trauma, suurendada isiku mõjutatavust, vähendada saadava teabe kvaliteeti ning suurendada tõendite järgnevas kohtuprotsessis vaidlustamise või kõrvale jätmise riski. Kui tundub, et intervjueritav ei ole sobilikus seisundis, või kui kinnipeetav ei ole meditsiinitöötaja hinnangul intervjuuks sobivas seisundis, tuleks intervjuu ajutiselt edasi lükata.

Intervjuerija ettevalmistus

92. Kui inimene on tuvastatud isikuna, keda ametiasutused soovivad intervjuerida, peab intervjuerimise ülesande saanud isik hakkama tegema põhjalikke ettevalmistusi. See esialgne töö tuleb alati viia läbi laiemal intervjuerimisstrateegia raames, mis tähendab, et intervjuule lähenetakse üldise uurimise või teabe kogumise operatsiooni kontekstis.
93. Täielik ettevalmistus suurendab intervjuerija võimet intervjueritavaga efektiivselt suhelda ning seega ka usaldusväärse teabe saamise tõenäosust. Planeerimiseks tehtud jõupingutused vähendavad kohtuasja lõpetamise riski menetluslike või muude välditavate vigade tõttu.
94. Enne intervjuu alustamist on väga tähtis suurendada juba kogutud teabe uurimis- ja tõendusväärtust. Intervjuerija peaks hankima ja läbi vaatama võimalikult palju tõendeid või teavet – näiteks tunnistajate või kannatanute ütlused, kahtlustatava varasemad ütlused, kohtumeditiini analüüside aruanded, füüsilised tõendid ning elektroonilised fotod ja teave. Intervjuerija peab hindama olemasoleva teabe asjakohasust ja usaldusväärsust ning tuvastama teabelüngad, mis tuleb enne intervjuud ja selle käigus täita.
95. Intervjuerijad peavad intervjuuks valmistudes – ja kogu protsessi käigus – hoolikalt vältima „kinnituskalduvust“. Intervjuerijad peavad püüdma aktiivselt otsida tõendeid või selgitusi, mis on nende esialgsete oletuste või arvamustega vastuolus, sealhulgas süütusele viitavaid tõendeid või selgitusi. Lähenedes protsessi käigus teabe kogumisele avatult, jäävad intervjuerijad võimalikult objektiivseks. Nad peaksid kaaluma ka intervjuu käigus alternatiivsete võimalike selgituste uurimist, et kõrvaldada kahtlus uuritavate küsimuste osas ning luua eeltingimused teadlike otsuste tegemiseks.
96. Iga intervjuu jaoks on vaja intervjuu plaani, milles tuuakse välja selle eesmärgid, konkreetset esitatavad küsimused, salvestamise meetod, aeg, intervjuu läbiviimise koht ning teised ruumis viibivad isikud. Efektiivsed intervjuud tuleb viia läbi piiratud aja jooksul

74. Põhimõtete põhimõte 26; Lissaboni deklaratsioon, punkt 7; Istanbuli protokoll, punkt 65.

75. S. O'Mara (2020) "Interrogating the Brain: Torture and the Neuroscience of Humane Interrogation" in *Interrogation and Torture*, Barela et al., eds. (Joonealune märkus 24).

ning need peavad olema keskendatud selgetele eesmärkidele.⁷⁶ Plaanid peavad olema teatud määral paindlikud, sest iga intervjuu on erinev ning selle käigus toimuv suhtlus dünaamiline.

97. Teadmine, kuidas ja millal intervjuu käigus tõendeid ja teavet esitada, on intervjuerija jaoks väga tähtis oskus ning peab olema intervjuerija ettevalmistuse osa. Võimalike tõendite esitamise ajastus võib aidata selgitada tõhusalt välja, kas intervjueritava jutt on usaldusväärne. Kui tõendid esitatakse liiga vara, võib seejärel saadud teave kajastada lihtsalt seda, mida intervjueritav intervjuu käigus teada sai või arvab, et ta peaks ütleva, mitte tema autentseid mälestusi.⁷⁷ Seega võib teabe avaldamiseks sobiva aja planeerimine leevendada intervjueritava mälu mõjutamise riski. Tõendite strateegiline avaldamine peab olema kooskõlas riigi seadustega seoses kahtlusaluste õigusega saada süüdistuste kohta piisavalt teavet oma vahistamise või kinnipidamise seaduslikkuse efektiivselt vaidlustamiseks.
98. Intervjuerija peab ettevalmistuste tegemise käigus kaaluma, kuidas räägitavat dokumenteeritakse. Intervjuerija peab enne intervjuud alati teavitama intervjueritavat ja tema advokaati intervjuu salvestamise viisist ning küsima nendelt selleks vabatahtlikult antud teadlikku nõusolekut.
99. Audiovisuaalne salvestamine võimaldab intervjuerijal intervjuule keskenduda ning aitab edasise kohtuprotsessi korral aega säästa. Intervjuu audiovisuaalne salvestamine on ka tähtis kaitsemeede väärkohtlemise vältimiseks⁷⁸ Kui seda tehakse õigesti, tagab see intervjuust täieliku ja autentse ülevaate.⁷⁹ Selle tehnoloogia kasutamine aitab uurida võimalikke väärkohtlemise süüdistusi, mis on ebaõige käitumise süüdistuse korral nii intervjuerija kui ka intervjueritava huvides.
100. Kui salvestamiseseadmed on olemas, ent neid ei kasutata, tuleb dokumenteerida selle konkreetsed põhjused ja õigustused. Dokumenteerida tuleb ka kõik muud kõrvalekalded osakonna või asutuse salvestamist puudutavatest eeskirjadest. Intervjuude elektroonilisi salvestisi tuleb säilitada mõistliku perioodi vältel ning need tuleb läbivaatamiseks kättesaadavaks teha isikutele, kellel on vastav õigus.⁸⁰

---

76. J.J. Cabell, S.A. Moody & Y. Yang, "Evaluating effects on guilty and innocent suspects: an effect taxonomy of interrogation techniques" *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 26, No. 2 (2020). D. Davis, & R.A. Leo, "Interrogation-related regulatory decline: ego depletion, failures of self-regulation, and the decision to confess", *Psychology, Public Policy, and Law*, vol. 18, No. 4 (2012).

77. Granhag & Hartwig "The strategic use of evidence technique", (joonealune märkus 31).

78. Luanda suuniste reegli 9 punkt c; Euroopa Inimõiguste Kohus, *Doyle vs. Iirimaa*, avaldus nr 51979/17, 23. mai 2019 kohtuotsus, punkt 99; piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 12. üldaruanne, CPT/Inf (2002)15, punkt 36; vt ka ühenduse Fair Trials International ja Ungari Helsingi komitee koosoleku aruanne – kogemuste jagamise üritus kriminaalmenetluses ülekuulamiste audiovisuaalse salvestamise teemal, 9. november 2018.

79. Audiovisuaalse salvestise korral peavad videokaadris olema nii intervjuerija(d) kui ka intervjueritav. Ainult intervjueritavale keskendumine moonutab hiljem videot vaatavate isikute (nt kohtunikud või vandekohus) tajutavat, vt G.D. Lassiter, L.J. Ware, M.J. Lindberg, & J.J. Ratcliff, "Videotaping custodial interrogations: toward a scientifically based policy", in *Police Interrogations and False Confessions*, Lassiter & Meissner, eds. (joonealune märkus 8).

80. Põhimõtete 23.

101. Intervjuerijad peavad kontrollima kõiki intervjuule eelnenud tegevuse ja intervjueritava kohtlemise aspekte, kaasa arvatud andmeid kinnipidamise kohta, et hinnata varasema tegevuse võimalikku mõju intervjuule.
102. Intervjuerija peab tagama, muuhulgas seaduslike esindajatega koostööd tehes, et kõik enne intervjuu läbiviimist kohaldatavad kaitsemeetmed on rakendatud. See aitab luua intervjueritavaga koostöisel ja tähelepanelikul suhtlusel põhinevat kontakti, kuna näitab intervjuerija lugupidamist inimõigustest ja intervjueritava inimväärlikusest ning parandab usaldusväärse teabe saamise väljavaateid.
103. Intervjuerija peab arvestama intervjueritava vajadustega, mis on ametnikud varem tuvastanud, ning hindama kõrgeenenud haavatavuse olukordi (sh intervjueritava emotsionaalne seisund) ja valmistuma nendes sobival viisil toimimiseks. Näiteks võib neil olla tarvis korraldada kolmandate isikute, näiteks seaduslike esindajate või lapse või intellektuaalse või psühhosotsiaalse puudega intervjueritava tugiisiku juuresolek.
104. Intervjuerija peab kogu intervjuu vältel rahulikuks jäämiseks ning enese kontrollimiseks pidevalt jälgima oma emotsioone arutatava temaatika osas ning oma tundeid intervjueritava vastu. Kui tundub, et see on võimatu, tuleb intervjuu läbiviimise ülesanne määrata teisele intervjuerijale.

Intervjuu käigus – kontakti loomine ja säilitamine

105. Efektiivsed intervjuerijad on kohanemisvõimelised, kuulavad tähelepanelikult, suhtlevad empaatilisel ning lähtuvad põhimõttest, et mittesurve, inimlik, eetiline, seaduslik ja sobilik küsitlemine on kõigi osapoolte – intervjuerija, intervjueritava ning teavet koguvate asutuste – huvides. Nad mõistavad, et intervjuerija ülesanne on koguda otsuste tegemiseks võimalikult head teavet. Süü ja süütuse üle otsustavad ainult kohtud.
106. Kontakti loomine on efektiivseks teabekogumiseks äärmiselt oluline. Intervjuu käigus hõlmab kontakt sellise suhte loomist ja säilitamist, mida iseloomustab lugupidamine ja usaldus, hukkamõistust hoiduv mõtteviis, mitteagressiivne kehakeel, tähelepanelikkus ja kannatlikkus. See vähendab paratamatut võimu tasakaalutust intervjuu läbiviimise protsessis.
107. Intervjuerija peab varuma piisavalt aega intervjueritavaga sisuka vestluse pidamiseks ning intervjueritava õigusi ja intervjuu läbiviimise protsessi selgelt kirjeldama. Vajaduse korral hõlmab see tõlgi või mis tahes teise suhtlemist hõlbustava osapoolte kasutamist. Kui tundub, et intervjueritav ei saa täpselt oma õigustest aru, peab intervjuerija neid uuesti selgitama ning veenduma, et intervjueritav mõistab neid. Kriminaalasjas kahtlustatavate korral peavad intervjuerijad tuletama isikutele meelde, et neil on õigus vaikida (mitte ütlushi anda) ning nendelt saadud teavet võidakse kasutada tõendusmaterjalina nende vastu.

108. Intervjuu läbiviimisel juures viibiv advokaat annab õigusnõu, on protsessi õigluse tunnistaja ning kaitseb väärnimõistmiste, faktide väärsti esitamise ning intervjuu õigusvastaselt läbiviimise katsete eest. See suurendab intervjuu käigus kogutud teabe tõendusväärtust.
109. Efektiivne intervjuerija peab looma advokaadiga lugupidava ning professionaalse suhte. Juures viibiv advokaat võib esitada küsimusi, nõuda selgitusi, vaidlustada esitatud tõendeid, esitada vastuväiteid intervjuerija ebaõiglaste küsimuste või vägivaldse käitumise suhtes ning jälgida, et tema kliendi õigustest peetakse kinni.
110. Kui intervjueritav vajab advokaati, peatatakse intervjuu advokaadi saabumiseni ka juhul, kui intervjueritav on eelnevalt selle õiguse kasutamisest loobunud.
111. Intervjuerija peab intervjuu algusest lõpuni jälgima intervjueritava vaimset ja füüsilist seisundit. Intervjueritavale tuleb võimaldada piisavalt katkestusteta puhkeperioode ning piisavalt süüa ja juua.
112. Ootuste selgitamine intervjuu alguses tagab efektiivsema protsessi. Näiteks peaks intervjuerija julgustama intervjueritavat ütleva, kui ta ei saa millestki aru või arvab, et teda on väärsti mõistetud. Intervjueritavatel tuleb paluda vastata võimalikult üksikasjalikult, võtta endale enne vastamist nii palju aega järele mõtlemiseks, kui nad soovivad, esitada küsimusi ning öelda, kui nad midagi vajavad.

Teabe kogumise meetodid

113. Aktiivne kuulamine aitab intervjuerijal töödelda intervjueritavalt saadud teavet. Intervjuerija näitab aktiivse kuulamisega, et jälgib intervjueritava juttu ning püüab temast aru saada. Intervjuerija jälgib, et ei eksitaks intervjueritavat tahtmatult verbaalsete või visuaalsete vihjete, sealhulgas helide, žestide või küsimustega, mida võib tõlgendada intervjueritava jutuga nõustumise või mittenõustumisena.
114. Intervjueritaval tuleb paluda oma sõnadega selgitada oma seotust uuritava küsimusega või oma teadmisi või mälestusi sellest ning tal tuleb võimaldada küsimustele täielikult vastata. Seejärel võib talle lünkade täitmiseks või erisuste selgitamiseks esitada täiendavaid küsimusi.
115. Intervjuerija ei tohiks üldiselt intervjueritava jutu vahele segada ega tema mõttelõnga katkestada ning ta peab intervjueritava jagatavat teavet alati tähelepanelikult jälgima, et märgata olulisi üksikasju ning tuvastada konkreetseid täpsustamist vajavaid teemasid. Vahelesegamisest hoidumist täiendab sobivatel juhtudel vaikimise kasutamine. Intervjuerija annab vaikimisega märku, et intervjueritav võib võtta aega järelemõtlemiseks ning et intervjuerija on valmis täpsema teabe saamiseks ootama.
116. Intervjuu käigus kasutatavate küsimuste liigid aitavad saavutada soovitud eesmärgi ning üldisi tulemusi. Selle eesmärk on saada võimalikult palju vabatahtlikult antud ning rikkumata teavet. Kõik küsimused peavad olema eesmärgistatud ning need tuleb esitada mittehukkamõistvalt. Kasutada tuleb selget keelt, hoidudes tehnilistest terminitest, slängist ning akronüümidest.

117. Avatud küsimused, nagu „selgita mulle“, „räägi mulle“ või „palun kirjelda“, vähendavad intervjueritava mälestuste moonutamise ohtu. Neid kasutades saab tõenäolisemalt üksikasjalikumalt teavet ning täielikumaid vastuseid, mis on intervjuerijast vähem mõjutatud.
118. Pärast avatud küsimusele vastuse saamist võib olla vaja üksikasjalikuma teabe saamiseks kasutada täpsustavaid küsimusi, nagu „kes“, „mida“ ja „kus“. Need aitavad saada täiendavat asjakohast teavet ning tuvastada konkreetseid edasist uurimist vajavad lüngad ja ebakõlad. Intervjueritavad võivad avaldada ka teavet, millest nad ei ole varem rääkinud.
119. Teabe strateegiline kasutamine võib aidata intervjuud suunata, tagamaks saadud teabe vastavus intervjuu läbiviimise eesmärgile.
120. Täpsed kokkuvõtted intervjueritava öeldust võivad aidata intervjuul positiivselt areneda ning intervjuerijal ja intervjueritaval olulisi üksikasju meelde tuletada. Halvasti sõnastatud kokkuvõtte võib aga intervjueritava öeldut moonutada ning põhjustada eelarvamusi või ebatäpsusi. Intervjueritav võib ebatäpset kokkuvõtet tõlgendada ka märgina sellest, et intervjuerija ei kuulanud teda või püüab tema tunnistust meelega moonutada.

Toimetulek intervjueritavaga, kes ei ole koostööaldis

121. Intervjuerijad võivad puutuda kokku intervjueritavatega, kes ei soovi rääkida, ning peaksid seega planeerima, kuidas seesugustes olukordades toimida. Soov küsimustele mitte vastata või vastamisest keeldumine võib olla tahtlik valik. Näiteks kriminaalasja korral on kahtlusalustel õigus vaikida ning mõned kasutavad seda õigust. Sellest otsusest tuleb alati pidada lugu ning see ei mõjuta intervjueritava õigust süütuse presumptsioonile.
122. Intervjueritav ei pruugi soovida rääkida üldise ärevuse tõttu või kuna ta ei saa protsessist hästi aru, eriti juhul, kui isik ei ole varem sellises olukorras olnud. Oma roll võib olla ka hirmul. Näiteks võib hirm olla politsei või teiste riigiametnike ees või hirm negatiivsete tagajärgede ees intervjueritavale endale või teistele, kui saadakse teada, et ta on ametiasutustega rääkinud. Nähtu, kuuldu või läbielatu võib olla ka intervjueritavale psühholoogiliselt mõju avaldanud. Vastumeelsus rääkimise suhtes võib olla tingitud ka intervjueritava isiklikust reaktsioonist intervjuerijale või tõlgile.
123. Mõnikord intervjueritav soovib teavet jagada, ent ei saa seda teha. Nii võib olla juhul, kui intervjueritaval ei ole vastavat teavet kunagi olnudki või ta ei ole täpseid andmeid meelde jätnud. Intervjueritavad võivad olla aja möödumise või läbielatu tõttu esialgsed üksikasjad unustanud või ei suuda neid meelde tuletada.
124. Intervjuerija suurendab efektiivse intervjuu läbiviimise tõenäosust, kui ta väljendab lugupidavalt teadlikkust põhjustest, miks inimene ei pruugi soovida rääkida, selgitades, et teavet hoitakse seadusega lubatud piires konfidentsiaalsena ning intervjueritava otsusest siiski rääkimisest keelduda peetakse lugu. Intervjuerija ei tohi negatiivseid järeldusi teha sellest, et intervjueritav ei saa või ei taha küsimustele vastata, intervjueritavat hukka mõista, kui ta kuritegusid üles tunnistab või piinlikku teavet jagab.

Intervjuu peatamine

125. Intervjuerija võib intervjuu peatada saadud teabe kontrollimiseks või täiendavate päringute tegemiseks. Intervjueritava advokaat võib samuti näiteks puhkamiseks või

omavahel nõupidamiseks pausi küsida. Seesuguse palve rahuldamata jätmine võib mõjutada intervjuu käigus saadud teabe usaldusväärsust.

126. Kui intervjueritav vajab arstiabi, peab intervjuerija intervjuu kohe katkestama ning tagama viivitamatult abi osutamise.
127. Väga tähtis on tagada, et isikuid ei küsitletaks tunnistajatena kahtluseluste küsitlemisega kaasnevatest õigusnõuetest kõrvalehiilimiseks.⁸¹ Kui esialgu tunnistajana intervjueritavast inimesest saab intervjuu käigus kahtlustatu, peab intervjuerija intervjuu kohe katkestama, et teavitada intervjueritavat tema staatuse muutumisest kahtluseluse staatuseks. Intervjuerija peab intervjueritavat teavitama tema kui kahtluseluse õigustest ning tagama intervjueritavale nende õiguste kasutamiseks vajaliku aja ja ressursid.

Intervjuu lõpetamine – hindamine ja analüüs

128. Efektiivne intervjuerija peab alati intervjuu lõpetama lugupidavalt ja professionaalselt. See suurendab kanalite lahti jäämise tõenäosust edasiseks suhtluseks, hoiab ära võimaliku väärarvamuse ning võib suurendada usaldust riigiasutuste vastu.
129. Intervjuerija peab saadud teabe koos intervjueritavaga (ja advokaadiga, kui teda kasutatakse) üle vaatama ning kirjaliku protokoll koostamise korral (erinevalt heli-/ videosalvestistest) paluma intervjueritaval see dokumendi täpsuse kinnitamiseks allkirjastada. Kõik parandused ja asjakohastel juhtudel intervjueritava keeldumine dokumendi allkirjastamisest tuleb dokumenteerida.⁸² Intervjueritavale ja tema advokaadile (kui advokaati kasutatakse) tuleb anda kirjaliku protokoll koopia.⁸³ Seejärel peab intervjuerija jagama intervjueritavale piisavalt teavet protsessi järgmiste sammude kohta.
130. Pärast intervjuu lõppu tagab intervjuerija protsessi käigus esitatud teabe piisava puutumatuse ning andmekaitse. See võib hõlmata tagamist, et vastavat teavet ei jagata intervjueritava õigusi potentsiaalselt ohustaval viisil avalikkusele ega teistele asutustele.
131. Hindamine ja analüüs on eduka intervjuerimisprotsessi lahutamatu osa. Sellele kulutatud aeg võib küsimuse tõsidusest sõltuvalt varieeruda, ent sellega ei tohi kunagi kiirustada. Intervjuerija peab hindama ja analüüsima järgmist.
  - a. Saadud teabe väärtust ja usaldusväärsust ning selle kokkusobivust varasemate tõenditega, teabelünkadega ja muude kogutud andmetega.
  - b. Milliseid täiendavaid päringuid tuleb teha uurimise või operatsiooni edasiviimiseks.
  - c. Kas kõiki vajalikke kaitsemeetmeid rakendati efektiivselt.

---

81. A/71/298 (joonealune märkus 3).

82. Vt nt Luanda suuniste reegli 9 punkti e alapunkt v; piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 2. üldaruanne, CPT/Inf (92)3, punkt 39.

83. Põhimõtte 23 lõige 2.

◀ 3. põhimõte ▶ Haavatavus

Haavatavas olukorras efektiivseks intervjuerimiseks tuleb intervjueritavate vajadused tuvastada ja rahuldada.

Intervjuu kui olukord, milles inimene on haavatav

132. Peaaegu kõik intervjueritavad inimesed on haavatavas olukorras seesugusele ametiasutustega suhtlemisele loomumase võimu ebavõrdsuse tõttu. Võimu ebavõrdsus on eriti suur siis, kui intervjueritav on kinnipeetav ning tema võimalus inimõigusi kasutada sõltub seega täielikult ametiasutustest.
133. Intervjuerijad peavad olema võimu ebavõrdsuse võimalikest mõjudest teadlikud ning rakendama meetmeid nende leevendamiseks, tagades seega kõigi intervjueritavate seadusliku kaitse ning kogutava teabe maksimaalse väärtuse. Võimu ebavõrdsus võib panna intervjueritava tundma kerget ärevust või koguni ekstreemset hirmu. Sellised reaktsioonid võivad mõjutada inimese füüsilisi, kognitiivseid ja emotsionaalseid vastuseid küsitlemisele. Need võivad vähendada intervjueritava arusaamist esitatud küsimustest ja oma vastuste võimalikest tagajärgedest. Need võivad mõjutada ka intervjueritava enda huvides teadlike otsuste tegemise või üksikasjaliku ja täpse teabe jagamise võimet. Halvimal juhul võib kõrge stressitase kahjustada mõne intervjueritava meenutamise võimet ning ta võib seetõttu anda valeinfot.
134. Käesolevates põhimõtetes toodud suunistest kinnipidamine võib aidata intervjueritavaid rahustada ning luua mitterahvastava keskkonna. Sellel on väga tähtis roll intervjuerijate võimu kuritarvitamise vältimisel, mis õõnestaks intervjuerimisprotsessi, ning väga riskantsete „mitteametlike intervjuude“ kasutamise piiramisel, millega kaasnevad olulised väärkohtlemise riskid.

Inimesed suurema haavatavusega olukordades

135. Kui intervjuule lisanduvad teatud teised spetsiifilised riskitegurid, satuvad mõned intervjueritavad tavapärasest suurema haavatavusega olukorda. Selliste asjaolude

korral on intervjueritava täiendavad vajadused ja õigused, millele asutused peavad pöörama tähelepanu.⁸⁴ Seesuguste riskitegurite hulka kuuluvad näiteks:

- a. vanus, sugu, sooidentiteet või sooväljendus või seksuaalne orientatsioon;
  - b. rahvus või etniline taust;
  - c. kultuuriline või religioosne taust;
  - d. füüsiline, intellektuaalne või psühholoogiline puue;
  - e. suhtlemisraskused;
  - f. mõistmisraskused (sh keelebarjäärid);
  - g. lugemis- ja/või kirjutamisoskuse puudumine;
  - h. vanusest tulenevad seisundid, näiteks dementsus;
  - i. vähemuse või marginaliseeritud sotsiaalmajandusliku rühma liikme staatus.
136. Võttes arvesse asjaolu, et „haavatavus“ on dünaamiline ja arenev mõiste, võivad haavatavust suurendada ka järgnevad teised olukorrad tulenevad asjaolud:
- a. tervislik seisund, näiteks vigastus, haigus, depressioon, ärevus, jooabeseisund, posttraumaatiline stressihäire või nõrgenenud või muutunud seisund;
  - b. varasemad traumaatilised kogemused, sh väärkohtlemise või inimõiguste rikkumise ohvriks langemine või selle tunnistajaks olemine;
  - c. sisserände staatus, näiteks varjupaigataotleja või pagulase, ametliku tunnustusega võõrtöeline, ebaseadusliku rände või inimkaubanduse ohvri staatus;
  - d. rasedus või imetamine või esmase hooldaja roll, kellel ei ole võimaldatud teha hooldatava hooldamiseks alternatiivseid korraldusi;
  - e. uuritava kuriteo iseloom, näiteks pedofiilia, poliitilised kuriteod või terrorism.⁸⁵
137. Riskid võivad varieeruda näiteks sõltuvalt kontekstist, kultuurilisest taustast või ajast. Suuremale haavatavusele viitavad tunnused võivad olla püsivad või ajutised. Mõnel juhul võib isiku suurem haavatavus olla ilmne või juba dokumenteeritud, teistel juhtudel ei pruugi see veel olla teada või selgelt märgatav. See võib olla tingitud ka mitme teguri ristumisest, mis tekitavad unikaalseid kogemusi ning ka eriti suurt haavatavust diskrimineerimise ja väärkohtlemise suhtes.
138. Lapsed on oma vanuse tõttu alati intervjuu ajal suurema haavatavuse olukorras ning nende piisava kaitse tagamiseks on vaja rakendada spetsiifilisi meetmeid. Seepärast tuleks laste intervjuerimisel eelistada spetsiaalse väljaõppe saanud intervjuerijaid. Mõelda tuleb sellele, kuidas lapsega kõige paremal viisil suhelda ning kontakti luua ning kus ja millal

84. Konventsioon naiste diskrimineerimise kõigi vormide likvideerimise kohta, 18. detsember 1979, nr A/RES/34/180; rassilise diskrimineerimise kõigi vormide kõrvaldamise rahvusvaheline konventsioon, Peaassamblee 21. detsembri 1965 resolutsioon nr 2106; 24. jaanuari 2007 konventsioon puuetega inimeste õiguste konventsioon nr A/RES/61/106; 18. detsembri 1990 kõigi võõrtöötajate ja nende pereliikmete õiguste kaitse rahvusvaheline konventsioon nr A/RES/45/158; vt ÜRO 2. oktoobri 2007 põlisrahvaste õiguste deklaratsioon nr A/RES/61/295; Bangkoki reeglid, ÜRO 29. novembri 1985 miinimumreeglid alaealiste kriminaalmenetluse kohta (Pekingi reeglid), A/ RES/40/33; Havanna reeglid, Rahvusvaheline Juristide Komisjon, Yogyakarta põhimõtted (inimõigusi käsitleva rahvusvahelise õiguse kohaldamise kohta seoses seksuaalse sättumuse ja soolise identiteediga), märts 2007.

85. Vt nt A/68/295, piinamise eriraportööri 9. augusti 2013 vahearuanne, punktid 67–72.

intervjuu peaks toimuma. Lapsohvreid ja -tunnistajaid peaksid intervjuerima spetsiaalse väljaõppe saanud intervjuerijad.

139. Lapsest kahtlusalust ei tohi kunagi küsitleda advokaadi ning põhimõtteliselt lapse usaldatud ja vahendajana tegutseva isiku juuresoleku ja abita, paluda tal anda ütlusi kuriteo kohta, milles teda kahtlustatakse, või sellega seotud dokumente allkirjastada.⁸⁶ Laps ei saa advokaadi kasutamise õigusest loobuda.⁸⁷
140. Intervjuerijad peavad pidama silmas, et teatud käitumisviisid võivad suurendada inimese haavatavust, ning veenduma, et nad ei mõjuta intervjueritava vastuseid. Selliste käitumisviiside seas on näiteks järgmised.
  - a. Sugestiivsus, mille korral intervjueritavad (eelkõige lapsed ja psühhosotsiaalsete või intellektuaalsete puuetega intervjueritavad) on kergesti mõjutatavad ning väga haavatavad suunavate ja eksitavate küsimuste suhtes või ülekuulamissurve ja pettuse kasutamise suhtes, mistõttu nad võivad anda valeteavet või ebausaldusväärset teavet.
  - b. Vaikiv nõusolek ehk kalduvus küsimustele mõtlemata vastata jaatavalt, tavaliselt selleks, et intervjuu lõpeks võimalikult kiiresti.
  - c. Kuulekus, mille korral intervjueritav ütleb, mida intervjuerija tema arvates kuulda soovib, et saada endale soodne reaktsioon ning vältida hukkamõistu või väärtkohtlemist.
141. Inimesed võivad tavapärasest haavatavamasse olukorda sattuda ka institutsiooniliste eelarvamuste, diskrimineerimise, vähese teadlikkuse või väljaõppe või sobiva taristu puudumise tõttu. Sellised vajakajäämised võivad mõjutada asutuse struktuuri ja poliitikat ja/või individuaalset otsustusvõimet või tegusid.

Suurema haavatavusega olukordade hindamine ning nende lähenemine

142. Asutused peavad tavapärasemast suurema haavatavusega olukorras inimeste spetsiifiliste vajaduste rahuldamiseks ning nende õiguste tagamiseks rakendama tõhusamaid erimeetmeid ja kaitsemeetmeid, eelkõige seoses diskrimineerimise vältimisega ning kaitsega ennastsüüdistavate ütluste andmise eest. Selleks võib olla vaja teistmoodi rakendada õiguslikke ja menetluslikke kaitsemeetmeid.
143. Asutus peab enne intervjuu läbiviimist hindama, kas intervjueritav võib olla haavatavas olukorras ning kas ta vajab erilist tähelepanu. Sellistes olukordades tuleb tegutseda paindlikult ning konkreetsetest asjaoludest lähtudes. Intervjuerijad ja teised asjaomased ametnikud peavad juhtumipõhiselt kaaluma ja otsustama, kas kutsuda teine intervjuerija,

---

86. Vt nt UNICEFi Euroopa ja Kesk-Aasia piirkondlik büroo, *Lapsesõbraliku õigusabi suunised (Guidelines on Child-Friendly Legal Aid)*, oktoober 2018; Euroopa Nõukogu ministrite komitee, Euroopa Nõukogu ministrite komitee 17. novembri 2010 suunised lapsesõbraliku õigusemõistmise kohta, punktid 12, 88.

87. Lapse Õiguste Konventsiooni artikli 37 punkt d ja artikli 40 lõike 2 punkti b alapunkt ii; vt ka CRC/C/GC/10, punktid 49–50.

näiteks teisest soost või spetsiifilise väljaõppega inimene, või pidada nõu konkreetsete ekspertidega. Mõned sammud peavad olema seadusega nõutud, teised sõltuvad intervjuerija otsustusest.

144. Intervjuerija peab intervjueritava vajaduste hindamisel ning tagamisel esitama uuritava sündmuste kohta minimaalselt küsimusi ning neist võimalikult vähe rääkima. See aitab vältida enne ametlikku küsitlemist intervjueritava mälestuste moonumise riski.
145. Haavatavus ei tähenda tingimata, et intervjueritav ei suuda anda usaldusväärset teavet, see on sageli saavutatav inimesele vajaliku toe tagamisel. Näiteks kuulmis- või kõneprobleemidega intervjueritavad võivad vajada vastavate oskustega tõlki või tugiisikut. Intervjueritavat hästi tundvate inimeste, näiteks pereliikme või sotsiaaltöötajaga nõu pidamine võib aidata intervjuerijal intervjueritavaga suhelda.
146. Täielik kirjalik aruanne haavatavuste hindamise kohta ning meetmete kohta, mida intervjuerija rakendas intervjueritava toetamiseks, on oluline kaitsemeede. Selline dokument aitab tuvastada vajalikud sammud efektiivseks suhtluseks, intervjueritava kaasamiseks teabe kogumise protsessi ning tema ohutuse tagamiseks. Kahtlustatavate korral peavad intervjuerijad intervjueritava seaduslikku esindajat teavitama tuvastatud haavatavusest ning intervjueritava vajaduste rahuldamiseks rakendatud meetmetest.
147. Olukordades, kus intervjueritavad on suurema haavatavusega, peaks küsitlemise eest vastutavatel intervjuerijatel võimaluse korral olema spetsiaalne väljaõpe või nad peaksid kasutama sobiva eksperdi abi. Laste korral tuleb kasutada spetsiaalseid intervjuerimisprotseduure ning intervjuu peavad läbi viima spetsiaalse väljaõppega intervjuerijad.
148. Intervjuerija peab rakendama mõistlikke meetmeid tagamaks, et intervjuu läbiviimise koht ja keskkond ei tekita haavatavamas olukorras intervjueritavale kannatusi.

◀ 4. põhimõte ▶ Väljaõpe

Efektiivne intervjuerimine on professionaalne tegevus, mis nõuab spetsiifilist väljaõpet.

149. Kõik intervjuusid läbiviivad isikud, kaasa arvatud politsei- ja teiste õiguskaitseasutuste ametnikud ning luure- ja sõjaväetöötajad, peavad saama käesolevas dokumendis kirjeldatud põhimõtetele vastava efektiivse intervjuerimise eriväljaõppe. See aitab neil intervjuusid mõista, nendeks valmistuda ja neid läbi viia vastavalt rahvusvahelisele ja riiklikule seadusele, asutuse eeskirjadele ning kõrgeimatele kutsestandarditele.
150. Efektiivse intervjuerimise meetodeid tuleks õpetada kogu asutuse lõikes, et edendada asutuse liikumist avatud lähenemisel põhineva poliitika ning meetodite kasutamise suunas, mille eesmärk on koguda kõigilt intervjueritavate liikidelt täpset ja usaldusväärset teavet.
151. Rangete ametinõuete kehtestamist peaks toetama konkurentsipõhine ja tihe ametnike värbamine, mis põhineb valikukriteeriumitel ning suurendab asutuse oskuslike intervjuerijate mitmekesisust.

Spetsiaalne väljaõpe

152. Spetsiaalne väljaõpe tagab intervjuerijate ühetaolise intervjuuks ettevalmistumise ning intervjuu struktureerimise. Koolitusel tuleb õpetada ka praktilisi, vastaval teadustööl põhinevaid meetodeid, näidates, et teatud intervjuerimistehnikad soodustavad täpse ja usaldusväärse teabe saamist ning vähendavad valeinfo saamise ohte.
153. Efektiivse intervjuerimise koolitusel tuleb selgitada intervjuu kui laiema uurimise või teabe kogumise protsessi ning lõpuks õigusemõistmise protsessi – sõltumata õigusruumist – ülitähtsa osa olulisust. Rõhuasetus intervjuerimise efektiivsusele ja vastavatele kaitsemeetmetele on riigi isikutele inimõiguste tagamise ning piinamise ja väärkohtlemise tõkestamise kohustuste täitmise võtmekomponent.⁸⁸

88. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 10.

154. Efektiivse intervjuerimise koolituse põhielemendid:
- a. avatud suhtumine ja eelarvamustest hoidumine;
  - b. strateegiline planeerimine ja valmistumine;
  - c. kontakti loomine ja säilitamine;
  - d. intervjueritavate spetsiifiliste vajaduste märkamine ja nendele reageerimine;
  - e. rahvusvahelisest inimõigustest kinnipidamine;
  - f. kogu intervjuerimise protsessi käigus kaitsemeetmete rakendamise tagamine;
  - g. teaduspõhiste küsitlemismeetodite kasutamine;
  - h. aktiivse kuulamise oskuste kasutamine ning intervjueritaval täielikult küsimustele vastata laskmine;
  - i. suhtlus intervjueritavaga, kes ei ole koostööaldis;
  - j. suhtlus intervjueritava advokaadiga;
  - k. intervjuu professionaalne alustamine ja lõpetamine;
  - l. kogutud teabe analüüsimine;
  - m. intervjuuprotsessi hindamine, et oma oskusi parandada.
155. Intervjuerimiskoolitus peab olema piisavalt pikk vajalike teoreetiliste aluste ja praktiliste teadmiste jagamiseks ning hõlmama ka mitut praktilist harjutuskorda, milles kasutatakse realistlikke juhtumeid ning mille käigus juhendajad ja kaaslased annavad koolitatavale tagasisidet.
156. Endiste intervjueritavate ja teiste elukutsete esindajate (näiteks meditsiinitöötajad, tõlgid ja tugisikud) kaasamine juhtumipõhistesse sessioonidesse võib koolitust rikastada.
157. Suurema haavatavusega inimesi, näiteks lapsi ja psühhosotsiaalsete puuetega isikuid intervjuerivad intervjuerijad, vahendajad ja tõlgid peaksid saama lisaväljaõppe. Seesuguse koolituse käigus tuleks jagada suuniseid intervjueritava psühholoogilise heaolu jälgimiseks ning vajaduse korral intervjuu peatamiseks ja vastava väljaõppega professionaalide poole pöördumiseks.⁸⁹
158. Intervjuerijate juhid peavad samuti läbima koolituse, et parandada oma intervjuerimis- oskusi ning õppida hindama intervjuu üldist kvaliteeti intervjuerijatele vajaliku tagasiside ja toe pakkumiseks.
159. Efektiivse intervjuerimise põhimõtteid tuleb tutvustada ka teistele seotud isikutele, näiteks kohtunikele, prokuröridele, kinnipidamisasutuste ametnikele ja advokaatidele. See aitab luua ühist arusaama nende rollidest ja nendega seotud probleemidest ning hõlbustab kaebuste korral asutusevälist seiret või hindamist.
160. Tehnoloogia kasutamine koolitusel võib aidata parandada tulevaste intervjuude kvaliteeti ning anda väärtuslikke andmeid tulevase teadustöö jaoks. See hõlmab audiovisuaalsete seadmete kasutamist koolituste salvestamiseks ning elektrooniliselt salvestatud intervjuude kasutamist näitena juhtumipõhistes sessioonides.

89. Puuetega inimeste õiguste konventsiooni artikkel 13; Pekingi reegel 12; vt ka Suunised õigusemõistmiseks asjades, mille puhul lapsed on kuriteo ohvrid ja tunnistajad, ÜRO Majandus- ja Sotsiaalnõukogu 22. juuli 2005 resolutsioon 2005/20.

161. Õiguskaitseasutusi, sõjaväe- ja luureametnikke, järelevalveorganeid ja rahvusvahelisi partnereid tuleks julgustada tegema koolituste läbiviimisel koostööd. Akadeemilisi ja sõltumatuid teadlasi tuleks julgustada tegema kõnealuses valdkonnas läbiviidud uuringuid avalikuks ja juurdepääsetavaks.
162. Koolitusprogramme tuleb regulaarselt uuendada, et need kajastaksid rahvusvaheliste inimõiguste normide ning teadusuuringute arengut. Koolitusprogramme võib tugevdada ka regulaarne praktikas kontrollitud uute uurimuste ja tehnikate lisamine.⁹⁰

Pidev ametialane areng

163. Intervjuerimise teadmisi ja oskusi tuleb värskendada. Efektiivse intervjuerimise temaatika kaasamine pideva ametialase arengu programmidesse aitab tagada asutuse pühendumuse eetiliste ja efektiivsete intervjuude läbiviimisele.
164. Pideva ametialase arengu ülitähtsad elemendid on juhtkonna pühendumine, õpitu regulaarne meeldetuletamine ning täiendkoolitused tehnika lihvimiseks, vigade parandamiseks ja intervjuerijatele uusima temaatilise teadustöö tulemuste tutvustamiseks.
165. Pideva ametialase arengu programmid peaksid võimaldama asutustel ning eelkõige juhtivtöötajatel intervjuerimistööd paremini jälgida ja mõõta, tuvastada edasise koolituse vajadused, parandada areneva tehnoloogia kasutamise oskusi ning värskendada teadmisi teadustööst.

---

90. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 11.

◀ 5. põhimõte ▶

Vastutus

Efektiivse intervjuerimise tagamiseks peab asutuse töö olema läbipaistev ja asutused peavad vastutama.

Asutuste töökorrad ja kontrollimeetmed

166. Standardsed töökorrad, tegevusjuhendid ja muud asutuste direktiivid aitavad tagada efektiivse intervjuerimise meetodite rakendamise ning muuta asutuste kultuuri.
167. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikli 11 kohaselt peavad asutused süstemaatiliselt, põhjalikult ja ulatuslikult kontrollima intervjuerimisega seotud reegleid, juhiseid, meetodeid ning tavasid.⁹¹ Uurimisasutused peavad seesuguse hindamise alusel kinnitama oma standardse töökorra, eeskirjad ja tegevusjuhendid, et kehtestada intervjuusid läbiviivatele töötajatele jõustatavad normid, ning need dokumendid avaldama. Seesugused normid peavad olema kooskõlas õiguskaitseasutuste töötajate ja teiste intervjuude läbiviimise eest vastutavate isikute rahvusvaheliselt tunnustatud käitumiseeskirjadega.
168. Asutuste poolt regulaarselt läbiviidavate kontrollide käigus tuleb hinnata ka intervjuerimise, sealhulgas tehnoloogia sobilikku kasutamisse investeeritud finantsressursside määra. Regulaarsed kontrollid võivad aidata tagada standardite rakendamise ja neist kinnipidamise, mida toetab tõhustamise tsükkel.
169. Kontrollide läbiviimisel saab kasutada sõltumatute teadlaste, oskuslike praktikute ning efektiivse intervjuerimise vallas kogemusi omavate ja sellele pühendunud organisatsioonide teadmisi ja abi.
170. Läbipaistvuse ja vastutuse nõue peavad kehtima igal tasemel töötajatele, sealhulgas isiklikul, järelevalve ning organisatsiooni tasandil.
171. Läbipaistvus on äärmiselt tähtis selleks, et säilitada üldsuse usaldus asutuse ja üldise õigusemõistmise süsteemi vastu. Asutused peavad tegema oma intervjuerimisega seotud sise-eeskirjad ja korrad kättesaadavaks.

91. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 11; vt ka A/HRC/RES/31/31, punktid 11-12; A/HRC/RES/46/15, punkt 10.

172. Intervjueeritavatele, nende pereliikmetele, advokaatidele ja teistele juriidiliste teenuste pakkujatele ning ja järelevalvemehhanismile tuleb tagada õigus teabele ligi pääseda.⁹²
173. Kõiki intervjuu käigus kogutud isikuandmeid tuleb nõuetekohaselt kaitsta sobimatu kasutamise eest, arvestades konfidentsiaalsuse ja eraelu puutumatus põhimõtetega ning andmekaitse õigusaktide ja määrustega.⁹³

Efektiivne dokumenteerimine

174. Efektiivne dokumenteerimine on läbipaistvuse ja vastutuse eeldus. Tõhus dokumenteerimine võib aidata ka varakult riske tuvastada, tegevust planeerida, ressursse jaotada, auditeerida ning teadustööd teha.
175. Inimese kinnipidamise korral tuleb esimesel võimalusel koostada tema isiklik kinnipidamise protokoll, eelistatult elektroonilisel kujul.⁹⁴
176. Kõik intervjuud tuleb täpselt dokumenteerida, eelistatult audiovisuaalse tehnoloogia abil. Audiovisuaalse tehnoloogia kasutamise juurutamine võib toimuda järk-järgult, ent sellel on selged eelised ning see aitab tänu usaldusväärsete tõendite tagamisele raha säästa.
177. Audiovisuaalsed salvestised hõlbustavad intervjuu käigus aset leidnud väärkohtlemise süüdistuste uurimist. See on nii väärkohtlemise kaebuse esitanud isikute kui ka vastavate süüdistustega silmitsi seisvate intervjuerijate huvides.

Ennetamine ja teavitamine

178. Efektiivse intervjuerimise ja sellega seotud kaitsemeetmete aus hoidmine ning nende kasutamisele pühendumine peaks kajastuma asjaomaste asutuste sise-eeskirjades, tegevusjuhendites ning tulemuste hindamise aruannetes.
179. Kõigil intervjuude läbiviimise eest vastutavatel asutustel peavad olema autonoomsed, selge sisemise käsuliiniga asutusesisesed kaebuste lahendamise ja uurimise üksused ning tagada tuleb erapooletu teavitamine, kaitse kättemaksu eest ning spetsiifilised korrad igasuguse väärkohtlemise ja vägivalda parandamiseks, selle eest karistamiseks või rikkujate kriminaaluurimise läbiviimiseks ülesandmiseks.⁹⁵
180. Asutusesiseste intervjuerimise reeglite rikkumisele peab järgnema asutuse vastus – koolitusest distsiplinaarmedeteme rakendamiseni. Seaduslike kohustuste, näiteks absoluutse

---

92. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikkel 18; piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artikkel 20, A/RES/57/199, 18. detsember 2002.

93. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikkel 20; piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokolli artikkel 21.

94. Kadunuks jääma sundimise konventsiooni artikli 17 lõige 3; põhimõte 12; vt ka Luanda suuniste reegli 9 punkti c; Euroopa Inimõiguste Kohus, *Doyle vs. Iirimaa*, punkt 99.

95. Vt nt põhimõte 33; Luanda suuniste reegel 37; CPT/Inf (2018)4, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 27. üldaruanne, detsember 2017, lk 25–31; CPT/Inf (2019)9, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 28. üldaruanne, aprill 2019.

- piinamise ja väärkohtlemise keelu rikkumine peab tooma kaasa kriminaalmenetluse ja sanktsioonid.⁹⁶ Distiplinaarnõuete või tegevusjuhiste rikkumisega tuleb tegeleda erapooletult ning proportsionaalselt vastavalt rahvusvahelisele õigusele ja õiglase menetluse nõuetele.
181. Riigiametnikud ei tohi kunagi eirata ebaseaduslikku käitumist – sõltumata rikkuja auastmest või ametikohast –, ükskõik, kus ja mis kontekstis see aset leiab.
  182. Ülemused peavad oma alluvate ebaprofessionaalse käitumise või ebaõige teo kohta teate saamise korral seda hindama, positiivseid meetmeid rakendama, sellest teatama või muul viisil tagama selle edasise menetluse.⁹⁷
  183. Piinamisest või väärkohtlemisest teatamine peab olema kohustuslik ning teavitajale tuleb tagada kaitse. Kui ametnik tunneb, et ei saa kolleegi käitumist otseselt küsimuse alla seada, peab ta oma kahtlustest teatama otsese ülemuse, asutusesisese teavitamismehhanismi või mõne muu sobiva kanali, näiteks järelevalvemehhanismi kaudu. Teavitamiskohustus peaks kehtima ka siis, kui teavitajale tundub, et tema kahtlusele ei ole piisavalt reageeritud.
  184. Rikkumistest teatajatele, näiteks vihje andjale tuleb tagada piisav kaitse igasuguse kättemaksu ja negatiivse kohtlemise eest.
  185. Teised kriminaalõiguse vallas töötavad isikud, näiteks advokaadid, prokurörid ja kohtunikud, kes näevad intervjuuga seotud ebaõiget käitumist, kuulevad sellest või kahtlustavad seda, on samuti kohustatud sellest asutusele sobivate kanalite kaudu teatama või teisi asjakohaseid asutusi sellest teavitama.
  186. Kriminaalõiguse vallas töötavatel inimestel on piinamise ja muu väärkohtlemise ning intervjuerimismeetodite tõhustamise alal tähtis roll. See hõlmab eelkõige kohustust jätta kohtumenetlusest välja kõik piinamise, muu väärkohtlemise, menetlusliku rikkumise või muu survemeetodi abil saadud tõendid.
  187. Kohtumenetluses ülestunnistustele liiga suure rõhu asetamine annab intervjuerijatele sobimatu motiivi ülestunnistuse käsitlemiseks intervjuu ainsa eesmärgina ning seda tuleb seega vältida.

Asutuseväline kontroll ja sõltumatu järelevalve

188. Asutusevälistel järelevalveorganitel – nt riiklikel inimõigusteasutustel, õiguskantsleri kantseleil, kohtuorganitel või spetsiaalsetel järelevalveorganisatsioonidel – peab olema juurdepääs kõigile kohtadele, kus kinnipeetuid intervjueritakse, ning teabele kinnipeetavate isikute kohta vastavates kohtades.
189. Asutusevälistel järelevalveorganitel peab olema võimalik kinnipeetavatega konfidentsiaalselt ühendust võtta. Riigiametnike toimepandud väärkohtlemise või rikkumiste

96. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artiklid 6–8.

97. Vt nt CPT/Inf (2018)4, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 27. üldaruanne, detsember 2017, punkt 70.

kaebuse esitanud isikutele peab olema võimalik sõltumatute järelevalveorganitega vabalt ning täiesti konfidentsiaalselt ja kättemaksu kartmata suhelda ning see suhtlus peab toimuma turvalisuse ja korra tagamiseks mõistlikes tingimustes.

190. Vastavalt Pariisi põhimõtetele riiklike inimõiguste institutsioonide kohta⁹⁸ peavad asutusevälised järelevalveorganid olema sõltumatud ning neil peab olema piisavalt ressursse inimeste intervjuerimise kohtade toimimise põhjalikuks, viivitamatuks, erapooletuks ja õiglaseks analüüsimiseks ning inimeste õigustest ja väärkusest lugupidamise tagamiseks.
191. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärkust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis osalisriigid peavad andma riiklikele tõkestusmehhanismidele volitused kinnipidamiskohtade etteteatamata küllastamiseks. Neil peab olema juurdepääs teabele ja failidele ning pädevus viia vabadusest ilmajäänud isikutega ja personaliga privaatsetl läbi intervjuusid.⁹⁹
192. Riigid peavad looma süsteemid ja protsessid, mida asutusevälised järelevalveorganid saavad kasutada intervjuerimise muutmiseks efektiivsemaks ning õiguslike kaitsemeetmete tõhustamiseks vajalike reformide soovitamiseks. Ametiasutused peavad endale võtma kohustuse pidada asutuseväliste organitega nende tähelepanekute ja soovitude teemal dialooge.
193. Sõltumatus kontrollis ja järelevalves võib olla tähtis roll ka kodanikuühiskonna organisatsioonidel. Asutused peaksid nende osalemist tervitama ning tutvuma hoolikalt nende poolt kinnipidamiskohtade ning intervjuude läbiviimise kohtade (sh intervjuud tunnistajate ja ohvritega) seire tulemusel koostatud aruannetega.

Kaebused ja uurimine

194. Igal intervjueritava on õigus esitada kaebusi mis tahes väärkohtlemise, sealhulgas kaitsemeetmete kasutamise õigusest ilmajätmise kohta. Selliseid kaebusi tuleb selleks ettenähtud pädevate kanalite kaudu uurida kohe, põhjalikult ja erapooletult.¹⁰⁰
195. Kaebuste esitamise mehhanism peab olema lihtsasti, otseselt, tasuta ning konfidentsiaalselt juurdepääsetav. Rakendada tuleb vajalikke meetmeid kaebuste esitamise mehhanismide kättesaadavaks tegemiseks kõigile, eelkõige tavapärasest haavatavamates olukordades isikutele. Kaebuse esitajale tuleb esitada selged juhised kaebuste lahendamise protsessi, edasikaebamise mehhanismide ning tulemuste kohta.¹⁰¹
196. Kõik kaebused tuleb dokumenteerida sõltumata sellest, millal need esitatakse. Kaebused tuleb dokumenteerida ametlikus protokollis. Kui kaebus esitatakse intervjuu käigus intervjueritava nimel, võib selle dokumenteerimine hõlmata intervjuu ajutist katkestamist.

98. Inimõiguste edendamise ja kaitsega tegelevate riiklike asutuste staatust käsitlevad põhimõtted (Pariisi põhimõtted), A/RES/48/134, 20. detsember 1993.

99. Piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärkust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklid 19–20.

100. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artiklid 12–13.

101. Vt nt Luanda suuniste reegel 37; CPT/Inf (2018)4, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 27. üldaruanne, detsember 2017, lk 25–31.

197. Kui intervjuerijal on mõistlik põhjus arvata, et intervjueritavat on enne intervjuud väärkoheldud või talle ei ole võimaldatud tema õigusi kasutada, peab ta sellest teatama asjakohasele ametnikule või asutusele, kes vastutab seejärel vastavate süüdistuste lahendamise eest.
198. Kui on alust arvata, et kedagi on piinatud (ka juhul, kui kaebust ei ole esitatud), tuleb seda vastavalt ÜRO piinamisvastase konventsiooni artiklile 12 põhjalikult, kohe ja erapooletult uurida.¹⁰²
199. Tõsiste piinamist hõlmavate süüdistuste korral peab kaebust uurima sõltumatu üksus. Riigid peavad looma uurimiseks ja kaebustega tegelemiseks nii õiguskaitseasutustest kui prokuratuurist ja kõigist teistest vabaduse kaotanud isikute eest vastutavatest asutustest tegevuslikult ning majanduslikult sõltumatud mehhanismid. Nende efektiivsuse ja sõltumatuse tagamiseks peab seesugustel mehhanismidel olema piisav uurimisõigus, poliitiline toetus, inim- ja rahalised ressursid ning soovitude andmise ja järeltegevuste haldamise pädevus.
200. Kaebuste esitajaid tuleb alati kaitsta kaebuse esitamise negatiivsete tagajärgede ja survemeetmete eest.¹⁰³

Õiguskaitse ja hüvitamine

201. Piinamise ja muu väärkohtlemise ohvritele tagatav õiguskaitse on inimõigus, mis toetab süüdlaste vastutusele võtmist ja ohvri väärkuse taastamist. Õiguskaitse tagamine näitab tugevat vastuseisu kehtestatud kohustuste rikkumisele ning peab hõlmama hüvitamist, kahju korvamist, rehabilitatsiooni, ohvri rahuldamist ja tagamist, et juhtunu ei kordu. Õiguskaitsevahendid peavad olema proportsionaalsed tekitatud kahjuga.¹⁰⁴
202. Juurdepääs õiguskaitsele ei tohi piinamise ega muu väärkohtlemise korral sõltuda süüdlase tuvastamisest, uurimisest ega kohtu alla andmisest. Tuleb lihtsat selgitada välja, et seesugune tegu on toime pandud.¹⁰⁵
203. Intervjueritaval on õigus piinamise või muu väärkohtlemise tõttu esitatud tõenditest taganeda ning see on intervjuerija ebaõige käitumise vastu efektiivne õiguskaitsemeede.¹⁰⁶

---

102. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 12.

103. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 13.

104. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 14; vt A/RES/60/147, aluspõhimõtted ja suunised seoses õigusega õiguskaitsevahenditele ja rahvusvaheliste inimõiguste jõhkra rikkumise ning rahvusvahelise humanitaarabiõiguse tõsiste rikkumiste ohvritele valuraha maksmise kohta, 16. detsember 2005.

105. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 14; CAT/C/GC/3, piinamisvastase komitee üldine märkus nr 3 (2012), artikli 14 rakendamine osalisriikide poolt, 13. detsember 2012, punkt 3.

106. A/HRC/30/37, ÜRO põhiprintsiibid ja suunised õiguskaitsevahendite ja menetluste kohta ning kõigi vabadusest ilma jäetud isikute kohtumenetluse algatamise õiguse kohta, meelevaldse kinnipidamise töörühma 6. juuli 2015 aruanne.

◀ 6. põhimõte Rakendamine

Efektiivse intervjuerimise rakendamiseks on vaja tõhusaid riiklikke meetmeid.

204. Riigid peavad nende põhimõtete rakendamiseks töötama välja sobivad õiguslikud, poliitika-, regulatiivsed ja institutsioonilised raamistikud ning tagama intervjuerivate asutuste kohtuliku järelevalve. See nõuab riigi asjaomaste osapoolte järjepidevat ja koordineeritud tegevust.
205. Rangete riiklike meetmete jõustamisega näitavad ametivõimud, et võtavad endale kindla ja pikaajalise kohustuse:
  - a. kõrvaldada kogu intervjuerimisprotsessist väärkohtlemine ning tagada rahvusvahelistest inimõigustest kinnipidamine;
  - b. tagada kõikidele asjaomastele ametivõimudele sobiv ja piisav väljaõpe intervjuude läbiviimiseks;
  - c. soodustada ekspertide, praktikute ning poliitikakujundajate koostööd sobilike ja efektiivsete intervjuerimisstrateegiate ning meetodite väljatöötamisel;
  - d. edendada intervjuerimisega seotud järelevalvet ja vastutust, et võidelda asutuste korrupsiooni ning karistamatuse kultuuri vastu;
  - e. parandada kriminaalõigussüsteemi ning õigusemõistmise toimimist.
206. See kohustus ei hõlma pelgalt mis tahes kujul piinamise ja muu väärkohtlemise tõkestamise poliitika ja praktilise tegevuse parandamist ning õigusriigi põhimõtte kaitsmist, vaid ka rahvusvaheliste standardite valguses üldsuse turvalisuse suurendamiseks kõige efektiivsemate meetodite kasutuselevõtmist.

Siseriiklikud õiguslikud raamistikud

207. Riigid peaksid oma õigusraamistikke süstemaatiliselt üle vaatama ning kehtestama ja avaldama seadusi, määrusi ning poliitikadokumente, millega reguleeritakse küsitletavate isikute kohtlemist, sealhulgas intervjuerimise protsessi läbiviimist. Seesugused õigusaktid ja kord peavad olema täielikult kooskõlas riigi rahvusvahelisest õigusest tulenevate juriidiliste kohustustega, eelkõige piinamise ja teiste väärkohtlemise vormide absoluutse keeluga.¹⁰⁷

107. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 11; A/HRC/RES/31/31 punkt 11; A/HRC/RES/46/15, punkt 10.

208. Efektiivse intervjuerimisega seotud kaitsemeetmed tuleb kaasata seadustesse ja määrustesse, samuti vähemalt perede viivitamatu teavitamise kohustus, juurdepääs arstlikule kontrollile ning juurdepääs advokaadile. Selles osas peaksid riigid tugevdama juurdepääsu õigusabile ning riigi õigusabile enne intervjuerimist ja intervjuerimise ajal.¹⁰⁸
209. Piinamise ja muu väärkohtlemise piisav kriminaliseerimine on efektiivsete intervjuude läbiviimise võimaldamise võti. Ühtki erakorralist asjaolu ei tohi kasutada piinamise või muu väärkohtlemise õigustusena.¹⁰⁹
210. Õigusraamistik peab tagama, et mis tahes piinamise või muu survestamise vormi kasutamise kaudu saadud ülestunnistus või muud ütlused ei ole tõendusväärtusega, välja arvatud seesuguses väärkohtlemises kahtlustatavate osas ning ütluste andmise fakti osas. Riiklikud seadused peavad tagama survestamist või väärkohtlemist kasutanud isikute vastutusele võtmise.¹¹⁰

Institutsioonikultuur ja võimekus

211. Asutuste juhid peavad võtma endale efektiivse intervjuerimise propageerija rolli, rääkides oma töötajatele nende selgest ning püsivast kohustusest viia ellu positiivne muutus. Intervjuerimisega seotud institutsioonilise kultuuri muutmiseks on vaja tõhusat juhtimist ja hoolikat planeerimist.
212. Asutused peavad tagama kõigi intervjuerimisega seotud riikliku õigus- ja poliitika- raamistiku muudatuste integreerimise asutuse eeskirjadesse ja kordadesse ning vastava teabe levitamise oma töötajate seas. Otseselt intervjuerimisega seotud töötajatele tuleb anda suuniseid iga uue õigusliku ja poliitikanõude mõjude kohta praktilisele tööle.
213. Sisukate ja kestvate muudatuste tegemiseks intervjuude läbiviimise protsessis peab riik lühikeses, keskmises ja pikas perspektiivis investeerima piisavalt inim- ja rahalisi ressursse. See tagab võimaluste ja võimekuse suurendamise, nimelt spetsiifilise väljaõppe ning salvestamiseseadmete kasutamise võimaluse kaudu.
214. Tuleb rakendada meetmeid tagamaks, et kriminaalõigust ja muud uurimist läbi viivad institutsioonid tegutsevad vastavalt oma siseriiklikele ja rahvusvahelistele kohustustele, et nende tegevus on läbipaistev ning allub õiguslikule ja avalikule kontrollile.
215. Õiguskaitse- ja teiste teabe kogumise asutuste institutsioonilist võimekust saab tugevdada püsivate konstruktiivsete suhete kaudu teiste asutuste, teadus- ja akadeemilise kogukonnaga. Seesugusest potentsiaalselt üle riigipiiride ulatuvast koostööst võib saada kasulikke analüüse ja teavet, mis aitavad intervjuerimismeetodeid tõhustada.

Õigusasutused

---

108. A/HRC/RES/31/31, punktid 4–9; A/HRC/RES/46/15, punktid 5.

109. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artiklid 4–6.

110. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 15; A/HRC/RES/31/31 punkt 13; A/HRC/RES/46/15, punkt 22; A/HRC/25/60, punkt 68; A/71/298/, punkt 100 (joonealune märkus 3).

216. Tagada tuleb kohtute ja prokuratuuri sõltumatus ning neid tuleb kaitsta, et nad saaksid mängida aktiivset rolli efektiivse intervjuerimise rakendamisel praktikas.¹¹¹ See kehtib ka kohtuekspertiisi ja teiste seotud teenuste ametialase ning teadusliku sõltumatuse kohta.
217. Õigusasutused peavad põhitagatiste – näiteks õigus õiglasele kohtuprotsessile – rakendamisega tagama, et intervjueritavate õigustest peetakse alati lugu. Selleks tuleb kontrollida, kuidas intervjuu läbi viidi ning kas kahtluslusele tagati õiguslikud ja menetluslikud kaitsemeetmed, muuhulgas juurdepääs advokaadile ja arstile.
218. Õigusasutused peaksid uurimisasutustelt võtma ajendid ülestunnistuse saamiseks mis tahes viisil ning propageerima selle asemel eetiliste ja teaduslikult tõestatud meetodite kasutamist.
219. Õigusasutused peavad tagama, et õigusemõistmisel lubatakse kasutada vaid seaduslikult saadud tõendeid, ning jälgima tähelepanelikult märke, mis viitavad sellele, et ütlused võidi anda survekoheldamise või väärkohtlemise tõttu. Piinamise või muu väärkohtlemise või survekoheldamise tõttu antud ütlused tuleb vastavalt välistamisklauslile kõigist menetlustest välja jätta.¹¹²
220. Kahtlustatavad ja kostjad tuleb nende kinnipidamise seaduslikkuses veendumiseks füüsiliselt õigusasutuste ette tuua ning neil peab olema võimalik kinnipidamine vaidlustada. Kui on alust arvata, et prokuratuuri või õigusasutuse ette toodud isik on väärkohtlemise ohver, peavad vastavad asutused seda omal algatusel uurima.¹¹³ Nad peavad ka sõnaselge süüdistuse või kaebuse puudumisel taotlema kohtuarstlikku ekspertiisi.
221. Õigusasutused peavad rakendama ka kõik vajalikud meetmed piinamise või väärkohtlemise eest vastutavate isikute vastutusele võtmiseks ning sobivate sanktsioonide kasutamiseks.¹¹⁴

Teavitamine

222. Riigid peavad käesolevaid põhimõtteid jagama kõigi puudutatud täidesaatvate, seadusandlike ja õigusasutustega, eelkõige õiguskaitse- ja teiste teavet koguvate asutustega.
223. Põhimõtete levitamine koostöös järelevalveasutuste, kodanikuühiskonna organisatsioonide ning laiema avalikkusega suurendab ühiskonna usaldust uurimisasutuste vastu.
224. Riigid peavad koguma andmeid asjaomaste asutuste poolt uurimise eesmärgil ja teabe kogumiseks efektiivse intervjuerimise põhimõtete rakendamiseks kasutatud meetmete kohta ning teavitama nendest arengusuundadest vastavaid rahvusvahelisi ja regionaalseid asutusi.

---

111. Vt nt A/HRC/13/L.19, Inimõiguste Nõukogu 23. märtsi 2010 resolutsioon. Vt ka kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvahelise pakti artikkel 14.

112. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 15; vt ka A/HRC/25/60, punktid 66, 82.

113. ÜRO piinamisvastase konventsiooni artikkel 12; vt ka CPT/Inf (2002)15 osa, piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee kahtlustatavana kinnipidamisega seotud standarditega seotud arengusuunad (Developments concerning CPT standards in respect of police custody), 2002, punkt 45.

114. Vt nt ÜRO suunised prokuröride rolli kohta, 16. reegel, kuritegevuse tõkestamise ja kurjategijate kohtlemise 8. kongress, Havanna, Kuuba, 1990, 16. reegel, ja Rahvusvahelise Prokuröride Assotsiatsiooni (International Association of Prosecutors) 23. aprilli 1999 ametivastutuse standardid ning prokuröride põhikohustuse ja -õiguste kokkuvõte (Standards of professional responsibility and statement of the essential duties and rights of prosecutors), reegli 4.3 punkt f.

Efektive intervjuerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks

1. põhimõte. Alused

Efektive intervjuerimine juhindub teaduse, seaduse ja eetika põhimõtetest.

2. põhimõte. Praktika

Efektive intervjuerimine on kõikehõlmaprotsess täpse ja usaldusväärse teabe kogumiseks, rakendades seejuures asjakohaseid õiguslikke kaitsemeetmeid.

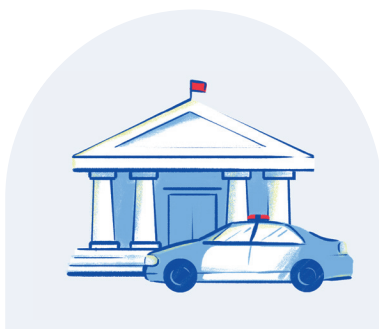
3. põhimõte. Haavatavus

Efektiveks intervjuerimiseks haavatavas olukorras tuleb intervjueritavate vajadused tuvastada ja rahuldada.

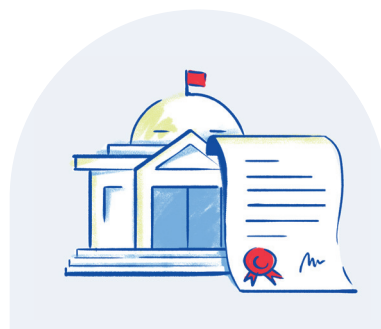
4. põhimõte. Väljaõpe

Efektive intervjuerimine on professionaalne tegevus, mis nõuab spetsiifilist väljaõpet.

5. põhimõte. Vastutus

Efektive intervjuerimise tagamiseks peavad asutused olema läbipaistvad ning vastutavad.

6. põhimõte. Rakendamine

Efektive intervjuerimise rakendamiseks on vaja tõhusaid riiklikke meetmeid.

„Need intervjuerimise põhimõtted põhinevad põhjalikul teadustööl ning kriminaaluurijate kümnete aastate jooksul kogutud kogemustel. Need suurendavad tõendite kogumise efektiivsust ja täpsust ning hoiavad ära ülestunnistuse saamiseks piinamisest ja survestamisest tingitud vigu õigusemõistmisel. Need on töötatud välja selleks, et kaitsta kuritegudes kahtlustatavate isikute, ohvrite ja tunnistajate põhiõigusi ning suurendada ühiskonna usaldust õiguskaitse vastu.“

Juan E. Méndez,

*Ekspertide juhtkomitee kaasesimees,
endine ÜRO piinamisvastane eriraportöör*

Efektiivse intervjuerimise põhimõtted uurimiseks ja teabe kogumiseks

1. põhimõte – alused

Efektiivne intervjuerimine juhindub teaduse, seaduse ja eetika põhimõtetest.

2. põhimõte – praktika

Efektiivne intervjuerimine on kõikehõlmav protsess täpse ja usaldusväärse teabe kogumiseks, rakendades seejuures asjakohaseid õiguslikke kaitsemeetmeid.

3. põhimõte – haavatavus

Efektiivseks intervjuerimiseks haavatavas olukorras tuleb intervjueritavate vajadused tuvastada ja rahuldada.

4. põhimõte – väljaõpe

Efektiivne intervjuerimine on professionaalne tegevus, mis nõuab spetsiifilist väljaõpet.

5. põhimõte – vastutus

Efektiivse intervjuerimise tagamiseks peavad asutused olema läbipaistvad ning vastutavad.

6. põhimõte – rakendamine

Efektiivse intervjuerimise rakendamiseks on vaja tõhusaid riiklikke meetmeid.